POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVOM

MLADOST

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

BROJ 8

GOD. II

IZDAJE = PROFESORSKO DRUŠTVO, SEKCIJA ZAGREB

12470

Uređuju: Zdenko Vernić i Pavao Serdar.

Sadržaj:

VALENTIN GORJANSKIJ: Neobični doživljaji Boba, Peka i Vilija 161
KAZIMIR ŽIGANTE: 30. oktobar 1918.—1923. 168
. . . .: Sa puta po Braziliji i Argentini 169
B. GJUKIĆ: Belo nestajanje 170
PROSPER MERIME: Mateo Falcone 170
BRANKO PEROVIĆ: Sumorni sat. 174
P. P.: Što je život? 174
LADISLAV ŽIMBREK: Tice 176
L. LAZAREVIĆ: Knez Ranko Lazarević. 177
ANTE KOVAČ: »Starši unteroficer« Karmonov 170
LISTAK:
M. URBAN: Sokolski sabor i slet u Zagrebu. 182
T. M.: Palindrom. 182
G.: Od signala svijetlova do eterskog vala. 183
ZAGONETKE 183
STROSSMAYEROVA ČITANKA 184
ROMANI KARLA MAYA 184
S. G. FRUG: Kralj Solomun 184

»MLANOST«. Izlazit će svaki mjesec po 1 broj na 24 stranice. *Svrha je listu, da odgoji i stvori jednu jaku i modernu nacionalnu generaciju, koja će biti prožeta dubokim osjećajem narodnog jedinstva bez plemenskih podvojenosti i u toj saradnji da okupi sve jugoslovenske kulturne radnike i cjelokupnu srednjoškolsku mladež.* Rukopisi se šalju urednicima Zdenku Verniću, Draškovićeva ul. 34, II. i Pavlu Serdaru, Kolodvorska 17. List se naručuje kod tajnika sekcije P. Serdara, a pretplata se šalje blagajniku sekcije R. Krušnjaku, Palmotićeva 17, A II. Za svih je 10 brojeva pretplata 40 (četrdeset) dinara. I učenici mogu slati svoje sastavke i zagonetke, sve što bude valjalo, uči će u list. Tiskat će se pismom rukopisa latinicom i ćirilicom.

Gg. povjerenici!

Broj našeg čekovnog računa jest 34.665. Tko uplatnih listova nema, neka ih reklamira kod tajnika sekcije P. Serdara, direktora II. realne gimnazije, Zagreb, Kolodvorska 17. I.

Godišnja pretplata 40.— dinara — knjižarska cijena pojedinoga broja 5.— dinara

Do vraga tintarnica!
Za jeftin novac dobije se izvrsno novo
Naliv-pero

"Penkala"-Pen

S lako izmjenljivim perom od ocjeli. Puni se tankom tintom jednom na tjedan i piše trajno, čisto i pouzdano poput zlatnog naliv-pera. Rezervna pera za svaku ruku. Patenti u svim državama svijeta.

sa napunjačom i 2 pera Izradba od drveta D. 17·50 sistem automat. punjenja sa 2 pera Izradba od kaučuka D. 35

Služite se PENKALA olovkom! To je prvi vazda za pisanje spremni krajon.

Piše tanko grafitom i u bojama. Dobivaju se u svim papirnicama!

M · L · A · D · O · S · T

GOD. II. ZAGREB 1924. BROJ 8.

NEOBIČNI DOŽIVLJAJI BOBA, PEKA I VILIJA

HUMORISTIČKI ROMAN OD **VALENTINA GORJANSKOGA.**

O malenima za velike,
o velikima za male.

GLAVA DRUGA

o neprijatnostima s kojima je spojeno kretanje liliputanca po ulicama velikoga grada.

»Kad izlaziš na ulicu da trguješ, radi kao da su svi oko tebe gluhi. I oni koji ti idu ususret, i oni koji stoje kraj tebe, i zato viči ne žaleći grla i viči to jače što su neki možda doista ogluhnuli od jučeranje tvoje vike. Uspjeh uličnе trgovine i nije nego u tome. Idi, sine moj! Neka ti Alah pomogne da prodaš sve grožđe i da se vratiš kući prazne košare.«

Mladi je Selim tačno ispunjavao savjet očev i doista nije žalio grla. Zato je golema košu slična košara njegova i bila prazna do dna. Selim se veselo vraćao s Velikoga trga Pere u Stambul, ali u jednoj od uličica on se zadržao. Sudbina ga svela s gospodinom Dajkom, koji je išao kući, pritišćući fotografski aparat brižljivo na grudi, iza kako se netom rastao od optika Šmita.

Selim nikada nije vidio liliputanaca i gospodin ga se Dajk duboko dojmio...

— Ha — ha — ha! — smijao se Selim, ne zaostajući ni za korak za gospodinom Dajkom. — Gledajte maloga džaura! Ha — ha — ha!

Prebirući nožicama gospodin je Dajk išao brzo naprijed nastojeći da se sakrije od divljaka, ali u Selima se našle dugačke noge i pobjeći od njega bila je teška stvar.

Družba uličnе dječurlije i odraslih besposlica pristala je uz Selima i naskoro je čitava hrpa Azijaca išla za malim Holandijcem, razljućenim, smetenim i bespomoćnim. Selim je bio oduševljen i otkidajući jagodu po jagodu od preostaloga grozda spretno ih je bacao u liliputanca.

— I tebe do sada još nijesu izjele mačke? Ha — ha — ha! — smijao se Selim te potrči potpuno neočekivano za sve oko njega gospodinu Dajku i poklopi ga praznom svojom košarom.

— Miš je pao u mišolovku! — vikao je Selim previjajući se i hohoćući, legnuvši trbuhom na košaru i ne ispuštajući ispod nje liliputanca.

Najednom se na šiju Selimovu spusti teška ruka i netko tresne svom silom trgovca grožđem i udari u psovke nepoznatim jezikom. Selim je dobro umio da se tuče, pošto se ulični trgovci carigradski počesto odavaju tome zanimanju osvećujući se za trgovačke nezgode na ledima Armenaca i Grka, ali ugledavši onoga s kojim je imao posla, Selim se nije odlučio da prosvjeduje. Golemi riđi čovjek koji je stao na obranu liliputančevu, izazivao je strah i šakama i stasom i svirepim izražajem lica.

— Kako si se dao na to, lopove nekakovi, da uvrijediš jadno dijete! — vikao je neznanac engleski. — Zar si zaboravio da se spram staraca i djece valja vladati ljubezno i učtivo? Hoćeš li da te strpam u bidalastu tvoju košaru pošto ti otrgnem ruke i noge, ako se košara pokaže pretijesnom?

Nema smisla da tajimo što je očito — bio je to Riđi Džoni, koji je započeo karijeru kao zaštitnik ugnjetavanih.

— O! — usklikne on začuđeno, kad je gospodin Dajk ispuzao ispod košare — ti dakle nijesi mali dječak, kakovim sam te držao iz daleka, to jest, ti si vrlo malen, ali nijesi dječak. Ti si od mene stariji za jedno sedam godina. Žao mi je da ne znaš engleski. Vrlo bi me zanimalo da mogu s tobom da progovorim...

Riđi Džoni nije imao što da žali. Liliputanac mu odgovori prekrasnim engleskim jezikom:

— Vrlo sam vam zahvalan što ste me obranili. Učinili ste doista dobro djelo...

— Zar ne? — obraduje se Riđi Džoni. — Pravo dobro djelo. Drugi bi bio pomogao tome Turčinu da ti se ruga. Skinuo bi ti cilindar i nasipao bi u nj kakovu god gadariju, ili bi ti zgnječio na glavi gnjilu krušku ili bi te privezao psu za rep. Ja ti ništa takova nijesam učinio, jer ljubim bližnjega kao samoga sebe. Kako bi ti ocijenio moje dobro djelo? Ako li samo na dvadesetipet centi, onda si nezahvalna svinja.

— Ja vaše dobro djelo ne mogu da ocijenim u novcu — odvrati liliputanac učtivo — i, ako ću po savjesti, ja vas pravo ne razumijem. Bilo kako bilo, ja sam vam vrlo zahvalan...

— Ej, vi — dovikne Riđi Džoni gomili radoznalih — smjesta da ste se razišli! A tebe ću ja sada da sprovedem, mali gospodine, da te ne stigne opet kakova nezgoda...

— Vi ste neobično dobar čovjek. Dopustite mi da vam se odužim i da vam prikažem ulaznicu za panoptikum, gdje ja služim. Dođite na večer k nama; vi ćete vidjeti mnogo zanimljivih stvari, kakove teško da ste prije gdje vidjeli...

Gospodin je Dajk zabavnom ozbiljnošću dosegnuo iz prostranoga džepa bilježnicu i napisavši nekoliko riječi na posjetnici, pružio je Riđemu Džoniju.

— Fu! — ispljune Riđi Džoni odlučno, kada je liliputanca nestalo iza ugla. — Nijesam nikada slutio da ću zarađivati novac takovim niskim poslom kakav je ovaj moj sadanji. Oko svakakova se smeća vrtiš kao oko bocе dobroga viskija. A sve to — mister Kun!

Riđi Džoni izvadi bilježnicu i zapiše nespretnim škrabanjem na iscrtanoj stranici tu svoju zaradu.

— Ipak je teško izmišljati dobra djela. Dobro je kad se nađe nešto samo od sebe. Kome da učinim sada još nešto prijatno? Ne bih li poljubio konja ovoga ugljenara? Ne, nije vrijedno. Prvo, on je odviše nečist, a

drugo, neka Bog zna što bi njegov gospodar o meni pomislio. Osim toga, tko mi jamči da li će moj cjelov toj životinji biti ugodan. Alaj sam se primio teška posla!...

Riđi Džoni uzdahne i pomisli:

— Ipak treba da proširim poduzeće. Žao mi je da mi glava nimalo nije stvorena da iznalazi dobra djela. Svakako ću poći k svećeniku. Mislim, da će se svećenik divno snaći u tome pitanju, pa ma i samo načelno... Kako li žive Pek, Bob i Vili? Nijesam baš nikada slutio da ću morati da budem zaštitnikom tih drznika...

Od vrućine misli su Džonijeve preskakivale od jednoga predmeta na drugi. Još nedavno on bi se ovom činjenicom poslužio kao izlikom za pijaču, ali sada je želja da zaradi mnogo novaca i da se obogati, potisnula u njemu svaku čežnju za viskijem.

— Treba da štedim novac! Još je vremena za to... — zaključivao je Riđi Džoni sjednuvši na mali stočić uličnе kavanice i zatraživši šalicu kave...

Riđega Džonija čekao je danas još jedan posao. Prema nalogu mistera Kuna morao je da se javi misteru Gordonu, zastupniku milijunaševu, da se s njim upozna i dogovori glede obračunavanja dobrih djela.

— Ulica Banaka br. 7. — pročita Riđi Džoni u svojoj bilježnici i izlije kretom stare pijanice u širom otvorena usta šalicu crne kave. Zahliknuvši se od slatke i guste tvari, Džoni opsuje i pode da potraži mistera Gordona.

GLAVA TREĆA

o misteru Gordonu i čudesnim svojstvima bezglave lutke.

Zastupnik milijunašev bio je mrzovoljast i sumnjičav čovjek. Trpio je od zubi te mu je jedan od obraza bio uvijek natečen.

— Kako vaše gnojenje? — pitali znanci mistera Gordona kad su ga sastajali.

— Hvala vam, — odgovarao je jadnik. — Za koje vi to pitate? Ako za ono na desno, to je već prošlo, a ako za ono na lijevo, to je već drugo, a ne ono što ste posljednji put vidjeli...

Mister Gordon užasno se bojao prehlade. Ako je u kavani tkogod kraj njega jeo sladoled, nesretnik se vraćao kući s nesumnjivim znacima reumatizma. Mister Gordon čuvao se promahe i svako ga je gibanje zraka dovodilo do strave. Činilo mu se da na nj odasvud puše. Štaviše, njega su plašila i otvorena vrata ormara za rublje, a jednim događajem proslavio se sam i iznio je na glas svoga klijenta, koji nikada ni pomišljao nije na to da postane glasovit.

Vrućega jednog dana mister Gordon je sjedio u svojoj radnoj sobi. Bilo je tako zagušljivo, te je dopustio da se otvori prozor. Lice mistera Gordona nije toga dana griješilo protiv simetrije, pošto je gnojenje s desna gotovo prošlo, a s lijeva istom što je počelo, kao redovno, o posljednjoj četvrti mjesečeve mijene. Učinjeno je sve što treba da se spriječi promaha. Mister Gordon razgovarao je sa svojim klijentom i najednom se na njemu stali opažati znakovi nemira, on se hvatao sad za obraze, sad za prsa.

— O, kakova li su u vas velika usta! — usklikne napokon očajni mister Gordon, obraćajući se klijentu. — Stali ste nasuprot otvorenom prozoru i ja kod svake vaše riječi osjećam struju promahe. Pokrijte si usta makar i rupcem. Vi hoćete do kraja da me pogubite...

Ne treba ni govoriti o tome, kako se klijent začudio, smeo i uvrijedio, pošto je držao da su mu usta malena i krasna. Kad je prijateljima svojim ispričao taj doživljaj nadajući se da će i prijatelji pristati uz njega da osuduju mistera Gordona, on se gorko razočarao.

— Sam si kriv tome — smijali se prijatelji — usta su u tebe doista tako velika, te možeš mirne duše na njima da udesiš kapke...

— Samo ne zaboravljaj da ih zatvaraš za ružnoga vremena!

— I da ih zaklopiš kad hoćeš koga da poljubiš...

Poslije ovoga, klijent se proslavio po svemu Carigradu, stekao je velike radne veze i stao da zarađuje mnogo novaca.

U mistera Gordona bila je još jedna slabost, od koje mu je nastajalo mnogo jada. Bio je do krajnosti praznovjeran i nije na obali galatskoj bilo vračare, u koje on ne bi bio ispitao sudbinu i od koje ne bi bio primio bilo kakovu amajliju s dubokim i tajanstvenim značenjem da brani, čuva i osposobljuje. Lukave besposličarke, koje su zarađivale na veliko kod mornara, koji se spremali na daleke putove, poznavale su mistera Gordona u lice, te su ga vrlo cijenile poradi iskrena njegova neznanja i darežljivosti njegove. Snabdjevale su ga vrlo revno čarovnim pucetima, čepovima, ribljim očima, četkama, travama i sličnim smećem. Svaki predmet imao je usko i osobito značenje da brani od bilo kakove neprijatnosti života i da sklone sudbinu u posve neočekivanim, najsitnijim pitanjima. Mister Gordon imao je četiri sanduka s amajlijama, kojima je posvećivao najrevniju pažnju, ma da je već odavna zaboravio kamo pripada koja amajlija.

Jedna od vračara nije imala pri ruci nikakav bezvrijedan predmet te je zamislila da učara čarape mistera Gordona.

— Nemoj da ih svlačiš pola godine. Jamčim ti da se za sve to vrijeme ni jedamput ne ćeš zadaviti od kosti...

Mister Gordon nije svlačio čarape tri mjeseca i kada je iz razloga zdravstvenih odlučio da bude neposlušan vračari, on se začudio i razveselio.

— Takove ste mi dakle vi? — reče on dobrohotno ugledavši noge svoje prije nego li će da sjedne u banju.

Mister Gordon navikao je hirovima milijunaševim i kad mu je ovaj ispričao svoj ugovor s Riđim Džonijem, mister Gordon nimalo se nije začudio.

— Ta zamisao kao da će biti zanimljiva — odobri on — ali svakako treba u toj stvari veća paska... To će biti moja briga, mister Kun, i ja ću nastojati da ispunim sve to najzgodnijim načinom...

Kad su zastupniku milijunaševu javili da je došao čovjek po imenu Džoni te moli da ga primi u nekomu poslu, mister Gordon se nasmiješio. Džoni uđe i stane čedno do praga zatvorivši za sobom vrata.

— Moj starješina već mi je govorio o vama — reče mister Gordon, bilježeći nešto u bilježnicu i ne dižući očiju. — Da, da. Govorio mi je. Vrlo mi je drago. Meni se stvar sviđa. Vrlo dobro. Prekrasna zamisao. Mislim da će se naći tko će se ugledati u vas. I onda će se moći i te vježbe u dobročinstvu izvoditi u obliku športa. Moći će se za neko vrijeme štaviše prirediti nešto kao međunarodna utakmica... Čempion dobrih djela! To zvuči prekrasno!... A sada da se nas dvojica sporazumimo... Ah!...

Pogledavši u Džonija mister Gordon problijedi.

— Vi ste riđi! — Ta vi ste riđi!

— Upravo tako, gospodaru! Pa što onda? Zar je malo riđih ljudi na svijetu? — uvrijedi se Džoni.

— On je rid! Rid! — stenjao je mister Gordon očajno. — Što da uradim? Kako da se spasim?

Zastupnik milijunašev odleti k ormaru i izvadi iz hrpe amajlija bezglavu glinenu lutku.

— Evo je! — uzdahne olakoćeno. — Evo je! Vidiš li tu stvarcu? — vikne mister Gordon likujući i podmećući bezglavu lutku malo ne pod sam nos Riđemu Džoniju. — Što? Ne svida ti se? Nije ti po teku?

Džoni se nemalo prestrašio. Ne razgovara li on to s ludakom? A možda i s čarovnjakom?

— A što šutiš? Ili nijesi možda očekivao iznenađenja?

Mister Gordon skakao je oko Riđega Džonija hohoćući i rugajući se.

— Poštedite me! — stane da moli Riđi Džoni. — Ne gubite duše moje! Kunem vam se da ni po čemu nijesam kriv pred vama!

— Tako, tako! — rekao je mister Gordon mirnije. On je slavio pobjedu. Neka vračara još odavna ga je opomenula da se čuva riđega čovjeka, koji će da mu donese nesreću. I da ga očuva od njega, dala mu je amajliju što je sjajno opravdala svoje značenje.

— Mi nemamo mnogo da razgovaramo — počne mister Gordon. — Znam sve. Po plaću ćete dolaziti k meni petnaestoga svakoga mjeseca, ali moram da vam priznam da mi je vrlo nemilo što moram raditi s vama... Mrzim riđe ljude i svima ću silama nastojati da vam bude neprijatno. Zadijevat ću se u vas na svakom koraku. Pasku ću da uredim nad vašom ljubavlju za bližnje budnu i neumornu. Morat ćete da postanete bar Franjom Asiškim da od vaše mjesečne zarade bude prilična svota. Do viđenja! Ako ćete rovariti protiv mene, ne zaboravite ovu lutkicu...

Mister Gordon zavrti svoju amajliju još jednom pred nosom zadivljenoga i ojađenoga Džonija i pokaže mu vrata.

— Kakav li je ipak silni dojam učinila moja amajlija na toga riđega orangutana. Kako da ne vjeruješ vračarama? Neka govori tko što hoće, ali te vještice dobro razumiju mali i skromni svoj posao... — govorio je mister Gordon, spremajući svoju amajliju iznova u ormar i ne sluteći, da čudnovata svojstva bezglave lutke nijesu imale nikakove veze s riđim ljudima. Osobina amajlija bila je u drugoj stvari — pomoću ove amajlije mister Gordon mogao je da jede ne mršteći se i najkiselije limune.

GLAVA ČETVRTA

o tome, čemu sve mogu da posluže stihovi, kad ih napiše pjesnik pod dojmom velikoga zanosa.

Našavši se u Carigradu, dječaci su odlučili da će sebi smjesta potražiti zarade, pošto su morali u tom gradu da ostanu neko vrijeme. Bob ništa nije saznao o ocu svome, ali Dalmatinac u kojega se nadao Bob ipak mu je obećao da će u toj stvari učiniti sve što bude mogao.

— A dotle — reče Dalmatinac — ostani kod mene. Pomaži mi da priređujem jogurt i raznosi mi ga stalnim mojim kupcima...

Za nekoliko dana smjestio se i Vili. Lutajući Perom opazi objavu izvješenu u izlogu optika Šmita.

»Traži se za slugu dječak ne iznad šesnaest godina«

Vili je znao malo njemački, Šmit je razumio nešto engleski, i tako su oni mogli da se sporazume i nije prošao sat, već je Vili s krpom u rukama hodao po skladištu gledajući nije li još gdje zaostala koja prašinica ili mrvica.

Optik Šmit trebao je nekuda da izađe. Prije nego li će da ode reče Viliju:

— Eno tamo na ormaru leži kutija s umjetnim očima. Operi ih sapunicom, otari i razvrstaj prema bojama.

Vili je smjesta pošao da ispuni gospodarevu zapovijed. Razlažući staklene oči po tezgi dječak je stao da maštа. Učinilo mu se na mahove da se u tima očima iskri život i u svakom odjelitom oku da otkriva određeni izričaj. Uvijek budna mašta dječakova privukla ga k olovci i papiru. Naslonivši se na tezgu što je neudobnije mogao, prionuo je za stihove. Griskao je olovku, stajao s noge na nogu, precrtavao i mijenjao te je napokon našao oblik koji mu je trebao, i napisao je stihove:

»Ja trgujem umjetnim očima,
»Načinjenim pažljivo i spretno.
»Samo ja znadem za tajnu,
»Da staklu udahnem život i čuvstvo.
»Evo očiju pokorne tuge,
»Evo očiju prepunih smijeha...
»U ovima je — tvrdoglavost nesavladiva,
»U ovima — tlapnja i zamamljivost.
»Sipam iz jedne šake u drugu,
»Gledam i nagledat se ne mogu.
»Naradovat se ne mogu velikom bogatstvu,
»Promjenljive kao more, duše čovjekove...

— Ti si dakle, kako se čini, pjesnik? — začuje se glas Šmitov. To je i dobro i zlo u isti mah...

Vili zadršće od iznenađenja. Kako se zanio nije ni čuo gdje mu je ušao gospodar te je, pogledavši dječaka preko ramena, otkrio tajnu i opazio retke poredane u stihove.

— Pa daj pročitaj što si to napisao.

Vili pročita optiku Šmitu svoju tvorevinu...

— Bravo! — usklikne Šmit. — Stihovi mi se vrlo svidaju. Kupujem ih u tebe i plaćam za njih dvije i pô lire, ako mi dopustiš da ih dadem otštampati u novinama.

— Kako otštampati? Vi mi se smijete, her Šmit!

Vili se smete i pocrveni. Tä ne će valjda da se ispuni najtajnije maštanje njegovo, te će da ugleda svoje djelo u štampi? Vili se zanese.

— Vi valjda ne držite da su moji stihovi dostojni štampe?... — upita žareći se od stida i sreće.

— I te kako mislim! Prekrasni su to stihovi. Ti si, Vili, spretan dječak. Uči se, radi! Tebe čeka velik uspjeh na tome polju.

Optik Šmit pregleda staklene oči vrlo pažljivo, dosegne mnogo praznih kutijica, položi u svaku od njih nekoliko pari očiju i stane lukavo se smiješeći da ispisuje neke papiriće. Svršivši posao i prilijepivši papiriće na kutije, zatvori optik Šmit svoju robu u jednome od ormara, izađe iznova i ostavi Vilija uzbuđena i sretna.

— To je vrlo dobro! — mislio je Vili. — Moji će se stihovi štampati: Dakle sam ja darovit pjesnik. Postat ću slavan kao Uod Uitmen. Vrlo je zanimljivo s kakovim li će ilustracijama naštampati moje stihove?

Vili je stao da maštа o ilustracijama, bez kojih si nije mogao da zamisli svoje pjesme. Jasno je vidio pred sobom novinski list. U sredini naštampani su njegovi stihovi, a naokolo sličice, jedna zanimljivija od druge. Bila je tu i Mjesečina na Niagari i Petak pozdravlja Robinzona i dijete neko, umjetnik-guslač, gdje gudi pred sjajnim općinstvom.

Za dva dana optik Šmit preda Viliju dobrohotnim smiješkom broj novina.

— Evo pogledaj, sebeznali pišče. Nasladuj se svojim stihovima, opajaj se njima ...

— Ali gdje su oni? — upita Vili nemirno. — Ja ih ne vidim.

— Ne gledaš pravo. Okreni stranu.

— I ovdje nema ničega!

— Okreni još!

— O Bože moj! Što ste to učinili, her Šmit!

Nesretni Vili napokon je ugledao svoje stihove. Bili su naštampani najsitnijim slovima u odjeljenju objava. I, štaviše, bez potpisa. Ispod stihova stajalo je krupnim slovima:

»Samo u mene, u optika Šmita, možete da nadete umjetne oči

»s izričajem kojega god duševnoga raspoloženja i kojega god značaja.

»Cijene znatno snižene«.

— Ali gdje su ilustracije? — upita Vili suznih očiju.

— A što je ovo? — i optik Šmit pokaže prstom velike očale iznad objave... Vili je morao da prizna da su mu stihovi ilustrovani.

Ali nije bilo vremena da se produže muke i jad Vilijev. U dućan ude kupac. Bio je to Rus iz internovane vojske pristaša generala Vrangela. Vili je u Carigradu već bio navikao na Ruse te ih je smjesta prepoznavao po engleskoj odori što je neukusno visjela na njima i golemim cipelama, nazvanima »tankovima«. U Rusa nije bilo desnoga oka; očito ga je izbilo tane.

— Sluga sam pokoran! — reče Šmit sa štovanjem. Već je pogadao da je Rus došao poradi objave.

— Htio bih da kupim u vas umjetno oko — reče Rus malo u neprilici.

— S kakovim izričajem? — upita optik Šmit revno.

Rus se smete.

— Teško mi je da vam na to odgovorim — reče. — Možda biste mi vi savjetovali nešto više ili manje prikladno?

— To mogu! — pristane rado optik Šmit. — Za Ruse imam ja oči s osobitim psihološkim nijansama. Evo, želite li ovo: smeđe, s izričajem vjerskoga zanosa, sive, s čežnjom za domovinom, a ovdje evo modrih oči, oči ranjene srne. Dopustite da vam pogledam u zdravo vaše oko. Odmah ćemo mi da utvrdimo, što vam najbolje priliči ...

Optik Šmit zagleda se ne trenuvši okom u jedino oko Rusovo zahvativši važno zubima doljnju usnu.

— Pa dakako! — mrmljao je Šmit. — Pa dakako! Izričaj sastavljen od rasijanosti i nade u budućnost. Evo izvolite.

— Ali vi mi dajete modro oko. A u mene su, kako se iz djetinjstva sjećam, bile gotovo crne oči!

— Kriv sam, kriv! — užurba se Šmit. — Tako me zamijela psihološka strana toga pitanja, da nijesam ni pazio na boju. Međutim su oči kakove vama trebaju poskupile. Preveliko je to pitanje.

U to su ušla još dva Rusa. Počelo je cjenkanje. Optik Šmit osjećao se na pravome svome mjestu.

— Uvjeravam vas, ne mogu da popustim ni za jedan pjastar. Ako hoćete jeftinije — izvolite. Evo očiju tupa izričaja. Evo posve idijotskih. Evo kradljivačkih. Dajem ih gotovo badava. Za plemenita čuvstva i raspoloženja uzima se građa sasvim drugih odlika.

Kupci su dolazili svakim novim časom. Nikada se još na jednom mjestu nije našlo na okupu toliko ćoravaca. Englezi su kupovali vesele i zamamljive oči, Francuzi su uzimali žalosne, sustežljive i bezrazložne. Talijani su tražili mirne i samosvijesne oči. Nijemci i Česi tražili su ognja i strasti. Ali svi se oni očito držali umnim ljudima, jer nitko nije izrekao želje da si nabavi glupe oči, o idijotskima da i ne govorimo, a neki je javni luđak krepkih nogu i glatko izbrijana zatiljka dugo birao iz kutije na kojoj je Šmit bio napisao na bijelom papiru: »Oči inteligentne, pune duše«.

Nastala je mala sablazan. Nekakav je perzijski trgovac do krajnosti razbješnjen dotrčao u dućan:

— Ti si me nasamario, lukavi Nijemče! Netom su me na trgu dva čovjeka nazvala varalicom. Upravo su tako i rekli: varalica si, vidi ti se po očima. Ja sam u tebe kupio najpoštenije oko, a kakovo si mi ti to dao?

— To znači, da su ti ljudi gledali zdravo tvoje oko, a na ono, što si ga netom kupio, nijesu svratili pažnje.

— A možda imaš i pravo — pristane Perzijac umirivši se, i reče na odlasku: — Ja ću češće da pokrijem zdravo oko, tobože da mi je u nj uletio smet.

— Tako je, tako! — odobri her Šmit s nepokolebivim mirom.

Onaj Rus koji je prvi došao i dugo se nije odlučio da prestane izbirati, kupi napokon oko prosto tužno.

— Silno tugujem za vjerenicom mojom, koju sam izgubio u Odesi za vrijeme evakuacije »bijelih«. Tuga me ni na čas ne ostavlja. Kupit ću ovo tužno oko, jer bolje od sviju ostalih priliči mome raspoloženju ...

Optik je bio neobično zadovoljan izumom svojim. Toga je dana prodao malone svu robu, što je u njega već toliko ležala. Potreptavši Vilija po ledima, Nijemac reče:

— Piši, mališu, piši! Ne zaboravljaj nikada svete umjetnosti. Pjesništvo je nepresušiv izvor ljepote. To valja dobro da upamtiš. Ti samo piši, a mi ćemo već da štampamo ...

Vili se ipak mrštio. Autorskom čuvstvu njegovu nijesu laskali uspjesi optika Šmita.

GLAVA PETA

o licima koja čitač već poznaje, ali sada uz sudjelovanje policije i velike ulične gungule.

Rus s tužnim okom izađe od optika Šmita i pođe da luta po ulicama te se, izmoren od znoja, spusti na klupu u prašnome vrtu Pti-Šan. Predavši se besposlenom slavenskom promatranju samoga sebe, nije Rus ni opazio da je uz njega sjeo golem čovjek duge crne brade i razbarušene crne kose što mu je izbijala ispod kape. Div izvuče iz džepa rupčić, otare znoj sa čela i pogledavši rupčić krepko opsuje.

— Gubi boju, do jada! — usklikne on. — Gubi boju poput suknje tetke Gops što je ona bojadiše nanovo svake godine ...

— Da, to je neugodno, kad rubac gubi boju — potvrdi Rus također engleskim jezikom, prekidavši vrlo pripravno promatranje nečega velikoga da probrblja o stvari bez značaja.

— Dobro bi bilo, da se radi samo o rupcu — promrsi Džoni.

— A što u vas gubi boju? — upita Rus.

— Vi posve uzalud gledate moj nos, gospodine — razljuti se Džoni. — Nos moj ne gubi boju. Rum i viski bojadišu jednom za uvijek. Brada moja i kosa na glavi gube boju, eto, o tom se radi ...

— Zašto je trebalo da ste ih obojadisali?

— Duga je to pripovijest, gospodine. Na moju nesreću ja sam rid. Jače rid nego li je lisičji rep, a vi znate da ljudi ne vole ridih. Uzmite samo knjige. Je li

zločinac — on je rđ. Je li izdajica — on je rđ. Okradu vas u svratištu, i vi ćete najprije pokazati na riđega slugu, ako ga tamo na nesreću njegovu ima. Zato sam se i odlučio da se obojadišem, da ne razdražujem ljude oko sebe i da me prestanu zvati Riđim Džonijem.

— Čime se bavite? — upita Rus.

Džoni se smete i nasmjehnu se ponešto glupo.

— H-h-ii! Dobrim djelima, gospodaru! Razveseljujem nesretnike, ustajem na obranu slabih, pomažem ubogima, zabavljam djecu i štitim sve koji su ugnjeteni. Težak je moj posao, gospodaru! S početka mi je bilo vrlo neprijatno, ali sada sam, hvala Bogu, navikao i moj mi posao nije više na teret...

Rus je gledao sav u čudu u toga čovjeka s tako neobičnom službom. On je čak posumnjao da se sugovornik njegov ne šali možda i već je htio to na glas da izreče, kad li Džoni, ustavši sa svoga mjesta, nenadano reče:

— Ja s vama uzalud gubim dragocjeno vrijeme. Tko ne radi, taj i ne jede. Eno ondje sjedi mlada majka s djetetom. Idem da ih mrvu nasmijem. Smiješak djeteta za me je najveće zadovoljstvo.

Džoni pride k materi s djetetom, spusti se iznenada četveronoške i udari u glasni pasji lavež. Sirota žena problijedi od prepasti, a dijete glasno zaplače.

— U pomoć! — zaviče ona, svladavši prvi strah i pojuri iz vrta ugrabivši dijete za ruku.

— Vau! Vau! Vau! — lajao je Džoni i trčao četveronoške za bjeguncima.

— Nasmij se, ludoviću! — vikao je Džoni djetetu. — Vau! Vau! Vau! Nasmij se, mali, maleni! Pogledaj de psića!

Žena s djetetom i Džoni našli se na ulici. Dva stražara savezničke policije koji su promatrali taj prizor, pohite u pomoć nesretnoj ženi. Batine stražara nijesu Džoniju obećavale ništa dobra, te on odluči da se odreče pasjega načina i pobjegne na dvije noge. Ogledavši se da izmjeri razmak od svojih progonilaca ugleda Džoni tankoga, dugonogoga Evropejca sa svijećnjakom u ruci. Evropejac trčao je za Džonijem, tresao svijećnjakom i nešto vikao.

— Eto jada! — pomisli Džoni i ubrza trk. Ali još nije dospio da skokne nekoliko puta, kad li iz dviju suprotnih uličica ispadnu dva mladića. Jedan od njih malo Ture s velikom narančom. Za ovim i za drugim hitjeli vičući i grdeći razljućeni ljudi. Još samo čas, i sve se slilo u živi potok, a burnome toku njegovu postavila se zapreka u liku novih stražara, koji su grozovito iskrsnuli usred uske ulice trga.

— Stani! Drž' ga! Hvataj! — potok je rastao svakim trenom i već se nije moglo da razabere, tko se pred kime spašava i tko koga lovi.

Gospodin sa svijećnjakom nije bio nitko drugi nego mister Gordon. Taj je dan prošao za njega u znaku osobite opasnosti.

— Čuvaj se broja trinaest! — opomenula je neka vračara mistera Gordona. — Čuvaj se! Dodaj mi eno onaj svijećnjak. Ja ću da ga opčaram, a ti ga svakoga trinaestoga nosi sa sobom. Možda će ti on pomoći da se obraniš od zla konja. Barem ti lice pokazuje određene znakove, da će upravo konj biti uzrokom prerane tvoje smrti.

Toga je dana bio trinaesti i mister Gordon nije se čitav dan rastajao od svijećnjaka. Čak ni za vrijeme svojih poslovnih putova po gradu nije ga puštao iz ruke razmišljajući o krhkosti ljudskoga života i o jadima što njemu, misteru Gordonu, prijete sa sviju strana.

— Dalje! Dalje od konja! — sjećao je sama sebe zabrinuto i zaplašeno, ali zlokobni ga je konj već čekao. Bilo je to staro kljuse natovareno ugljenom koje je, prije nego će dospjeti u ruke sadašnjega gospodara, ugljenara, dvadesetipet godina vozilo mrtvace. Ugledavši mistera Gordona sa svijećnjakom u desnoj ruci pomislilo je da je to zubljonoša iz zavoda za sjajne pogrebe, i vjerno staroj svojoj službenoj navici, pođe za njim. Pretpostavljalo je da tamo gdje je zubljonoša, mora da bude negdje i mrtvac. A možda čak i dva — po jedan u svakoj od dviju košara, što su mu visjele o bokovima.

— E-ha! Kuda! E-e! Stoj! — zaviče ugljenar za konjem koji je odlazio.

Mister Gordon ogleda se i sledeni od užasa. Konj je krenuo spram njega s jasnom svrhom da opravda najcrnje gatanje vračare. Zastupnik milijunašev stane da bježi glavom bez obzira. Konj je nastojao da ne zaostaje za zubljonošom i pristane za njim laganim kasom, čudeći se iskreno što su to stali tako naglo da voze mrtvace.

— U naše vrijeme nijesu tako hitjeli! — sudilo je kljuse i odluči u znak protesta da stane. A mister Gordon bježao je sve brže i brže.

— Drž'te tata! — vikali oko njega dobrovoljni pomoćnici zakonite vlasti.

Udešila se zajednička potjera za drznikom koji se odlučio da ukrade svijećnjak u pô bijela dana.

I izašlo je tako, te se činilo da mister Gordon bježi za Džonijem, koji se zajedno s dvjema dječacima spasavao od policije. Svaki od dječaka znao je tko mu je bio kivan. Malo je Ture otelo naranču i uzbunilo time bučno javno tržno mišljenje, što ga je uznemirivao i drugi mladić — veseli Bob, koji je posve neočekivano zapao u neprijatan događaj.

Dalmatinac ga spremio za poslom; dugo je tražio put na Zlatni Rog i napokon odlučio da upita staru trgovkinju Grkinju, koja je pržila na ugljenu sjajnu od masti lokardu.

Uzalud je Bob pitao staricu i engleski i na dalmatinskom narječju. Spram jednoga i drugoga jezika starica je pokazivala potpuni prezir. Dječak je zamislio da iskuša svoju sposobnost u znakovima i kretnjama.

— Ja tražim Zlatni Rog, starice! Čuješ li? Zlatni Rog!

Bob dirne zlatni prsten na ruci Grkinje, zatim postavi oba kažiprsta pred čelo i ubode staricu junački u slabine.

— Bolje se nikako ne da izreći što meni treba — pomisli Bob zadovoljan sam sa sobom, ali proizašao je sasvim neočekivani učinak. Jedva što je ubô Grkinju, kad li ona zacvili prodirno, prevali peć, na kojoj je pržila ribu, i padne naleđaške mašući nogama u zraku.

— Drž'te zlotvora! Drž'te ga! On hoće da me nabode i da mi otme zlatni prsten!

Bob osjeti da se stvar ne će dobro svršiti i preda svojim nogama likvidaciju neprijatnoga nesporazumka. A sada, zapavši u samu sredinu razmahane i uzbuđene gomile, dječak je ozbiljno stao da se boji za nježne obrise svoga profila.

Svi su bučili, bunili se i prepirali i nitko nije razumio što se dogodilo.

Bila je ovdje i žena s djetetom, koja je pokazala takovu krupnu neosjetljivost za prekrasni naum Džonijev, te je tražila da ga uapse.

— To je luđak! Lajao je na mene i htio je da me ujede za nogu!...

— Tko je htio da ujede? — pitali u mnoštvu.

— Pa ovaj ovdje s crnom bradom...

— Ne znate vi ništa! Nije on htio da ujede, nego da ubode!

— Kako da ubode? Ta nije bik da se bode!

— Sad je već prekasno da se pita je li on bik ili nije. Trebalo je prije da se promisli...

— Ali o čemu da se promisli? I tko da promisli?

— A što ste na me napali, ako vas smijem pitati? Jeste li mu možda rod?

— Pustite me! Ja ništa ne znam. Spasavao sam se od konja. Ta danas je trinaesti. Pustite me! — uvjeravao je stražare mister Gordon.

— A otkuda vam svijećnjak? — govorili su oni odlučniji. — Apsite tata, pa s njim u buharu!

— Tko je tat? S kime u buharu? Što je ukrao?

— Naranču je ukrao!

— Ej, ej! Tako otmjen gospodin! Kako ga nije stid da krade naranče?

— A k tome je još i u nogu ujeo!

— Koga?

— Ta ovoga crnoga, s bradom...

— Ej, ej!

Napokon su stražari jasno utvrdili, da je Džoni muž one žene, koju je prestrašio i da se s njome oženio trinaestoga prošloga mjeseca.

— Ajte kući! Živite mirno i ne svađajte se! — posavjetovali stražari mlade supruge. Općinstvo je stalo da se smiruje. Mistera Gordona prisilili da plati ukradenu naranču, a zatim mu skinuli šešir i, da ušutkaju isprazno govorkanje po gradu, dopustili svima koji su to željeli, neka se uvjere da u njega rogova nema i da su to samo puste riječi, da je on tobože koga ubô, čisto naklapanje, bez svakoga temelja. Našlo ih se ne manje od sto koji su to željeli. Svi su stali u dugačak red. Bez ikakovih su obzira opipavali glavu mistera Gordona, a neki veseljaci potezali ga za nos. Na Boba i na Ture posve su zaboravili. Mali je Azijac strgao lupinu s naranče i osjetivši sklonost za Boba poda mu polovicu naranče. Prije nego li će se rastati, Ture ispruži ruke pred sebe i protare milim smiješkom jedan kažiprst o drugi.

— Kardaš! Kardaš! — Govorilo je Ture Kretnja njegova znamenovala je izričaj drugarskoga osjećaja, a riječ »kardaš« znači turski »prijatelj«. Dječaci se razišli vrlo zadovoljni jedan s drugim.

Rus s tužnim okom bio je također u mnoštvu.

— Evo kako je težak moj posao, gospodaru! — reče Džoni zabrinuto Rusu, kad su ga stražari pustili i doda:

— Ali treba da znate, da mi je svakim danom sve više i više po ćudi. Samo što glava moja slabo radi. Teško je izmišljati dobra djela... Možda biste vi htjeli da mi pomognete kod toga posla? Što mislite o tome, gospodaru, a?

Ali Džoni nije dočekao odgovora.

— Dođite sutra ujutro u Pti-Šan, sad nemam vremena! — vikne Džoni i brzo se sakrije u uličicu. Ugledao je Boba gdje se prašta s malim Turčinom.

— Napokon ću da saznam, gdje živiš! — mislio je Džoni, slijedeći Boba iz ulice u ulicu. — Saznat ću, mili moj, ne brini se. Ne ćeš ti više izbjeći mome štitništvu. Neka ti samo tkogod nanese najmanju uvredu, taj će zločinac i razbojnik imati sa mnom posla!...

Džoni je grozovito stiskao šake, ali na licu mu već nije bilo prijašnjega izričaja zlobe i mržnje.

GLAVA ŠESTA

o tome, kako je krojač Bobrov došao do naslova, bogatstva i odanoga sluge.

— U mome licu ima nešto vrlo plemenito — govorio je ruski krojač Bobrov i kad su revolucijonaši zauzimali grad, krojač se provukao do luke i našao se na parobrodu između emigranata koji su ostavljali domovinu.

— Tako je mirnije! — mislio je krojač, sjedeći u trupu lađe na rebru tuđega sanduka, dok ga je pritiskao nečiji kovčeg. — S plemenitim mojim licem bilo bi vrlo opasno da zapadnem u šake revolucijonaša...

Lutajući carigradskim ulicama i sastajući se sa zemljacima, krojača je proželo veliko poštovanje spram samoga sebe.

— Koliko li velikaša! Koliko dvorjanika! A ja između njih ravan njima...

Bobrov je doista bio u sjajnome društvu i slušajući razgovor emigranata o tome, kako su prije živjeli, kakovo su imali bogatstvo i koliku su im iskazivali čast — krojač je tugovao.

— A u mene ničega nema, osim plemenitoga lica nikada nije ni bilo — tužno je razmišljao krojač Bobrov te je utonuo u misli.

— Da, da! Tako ću da učinim! — usklikne on najednom i odnese staretinaru jedini znamen svoga obrta — gladilo.

Na povratku krojač je zašao u slastičarnicu. Ozbiljni i glupi Turčin spretno je zabubnjavši noževima odrezao komadić slatkoga kolača.

— Što da sam sve imao u prošlosti — zamišljao je krojač Bobrov i kad je iznova izašao na ulicu, imao je dvije kuće u Moskvi, četiri u Petrogradu, konje, automobil i nekoliko imanja na obali Crnoga Mora. Osim toga on više nije bio gradanin, nego grof Bobrov te je svoju lozu vukao neposredno od Džingiz-Kana. Za dva se dana krojač, sjedeći u besplatnoj gostioni za emigrante, udarao šakama u prsa i govorio:

— Kako? A? Ja sam grof Bobrov, pa takovo poniženje... Gdje je sjaj mojih dragulja? Gdje su moje sluge? O prokleta revolucijo! Što mi je ostavila? Ništa osim plemenita lica i modre krvi...

— A jamčite li vi, da je ona u vas modra? — upita netko krojača.

— Dakako da jamčim! — odgovorio je krojač i još si je iste večeri svezao prst s krpom uprljanom modrom bojom.

— Što je vašemu prstu? — pitali Bobrova slučajno njegovi znanci.

— Porezao sam se otvarajući bocu s korn-bifom.

— Zašto si ne povežete prst nečim čistim? Zar se ne bojite otrovanja krvi?

— Pa povezao sam čistim rupcem, a modre su mrlje od krvi. Ta ja sam grof Bobrov, i krv je u mene modra...

Znanci se mučili da na to ma što odgovore, te su odlazili od njega svladani dokazima nesumnjiva visoka roda njegova.

— Gdje ste bili, koga ste vidjeli? — upitao je jednom Bobrova susjed njegov, zli novinar, koji je također živio na parketama besplatne dvorane.

— Toliko je bilo susretaja, da ih se ne možeš sviju sjećati — odgovori krojač. — Sve najviši krugovi, društvo iz najvišega svijeta — doda on seberado. — Pio sam čaj s knezom Rumjancevim, zašao sam knezu Hvostovskom da se prepiremo o politici, ručao sam kod kneza Stručkova, a zatim mi je knez Cibikov saopćio prijatne novosti o knezu Kopčikovskom.

— Tako, tako! — reče smiješeći se zli novinar. — I ja sam danas imao sretnih susretaja. Pio sam čaj s Kitajcem Li, zašao sam Kitajcu Kun-Pan-Činu da se prepiremo o politici, ručao sam u Kitajca Dun-Džun-Bao, a zatim mi je Kitajac Tua-hou saopćio prijatnih novosti o Kitajcu Cio-Sanu.

Krojač Bobrov iskreno se začudio.

— Otkuda njemu toliko prijatelja Kitajaca? — pomisli on, ali se ustegne od pitanja.

— Mora da je dugo živio u Kitaju — umiri sama sebe i legne da spava zadovoljan plemenitim licem, modrom krvlju i novim visokim dostojanstvom.

— Ne bih li dodao još dvije kuće u Odesi — vrlo je to lijep grad! — mrmljao je smiješeći se i zavodeći se u san grof Bobrov, na kojega je za to vrijeme bacao oduševljene poglede susjed njegov s desne strane — bivši mali gospodarski činovnik Kolobov, koji je napokon gledao grofa tako blizu sebe.

Kolobov je bio čedan čovjek, koji nije prezirao nisko svoje podrijetlo, ali nije ni zaboravljao razlike između sebe samoga i dvoranina.

— Grof! Pravi grof! — šaptao je Kolobov, promatrajući lice usnuloga Bobrova. — Gle ti crta! Gle profila! Odmah se pozna čovjek, koji je navikao da zapovijeda... Kako li je hirovita sudbina, koja je bacila njega, čovjeka visoka roda, uz mene na taj prljavi pod. Nesretni velikašu! Nastojat ću da ti uljepšam tvoje progonstvo i od ovoga ću časa da budem vjernim tvojim slugom...

Kad se krojač Bobrov u jutro probudio, neobično se iznenadio kad je ugledao sjajno očišćene cipele svoje.

— Vrag ih odnio! — usklikne Bobrov. — Da se nijesu kako same očistile?

Međutim se začuje ponizni glas činovnika Kolobova:

— Ne želite li šalicu kave, Vaša Jasnosti? Bit će za me sreća, ako me počastite vašom pažnjom!...

Bobrov je bio uman čovjek i za jedan je čas proniknuo u dubinu duše činovnika Kolobova.

— Hvala, moj dragi! — reče Bobrov milostivo i s visoka. — Šalica kave uvijek se može ispiti... Ja sam, istina, navikao ujutro na čokoladu, ali i kava je sasvim pristojan napitak...

Bobrov je stao da pije kavu, a Kolobov ga s poštovanjem posluživao zadovoljan do u dno duše.

Od toga je jutra počeo divan odnošaj između Bobrova i Kolobova. Krojač se pokazao čovjekom despotskim, te je zagospodovao dobrovoljnim svojim lakajem, koji se opteretio vrlo radosno ropskim bremenom.

— Jesam li ja grof ili nijesam? — vikao je Bobrov katkada na Kolobova. — Kako me ti to služiš, ništarijo? Kakove si mi to kupio cigarete? Zar ja mogu da pušim tu gadariju?

Kolobov je preplašeno potrčao po druge cigarete što ih je kupovao Bobrovu na svoj račun iz ono malo novca, što mu je uspjelo da uštedi i iznese preko međe.

— Znaš li, Kolobove, — govorio je krojač katkada. — Kad se vratimo u Rusiju, ja ću da te nagradim. Poklonit ću ti kamenu kuću sa stanarima...

— Pokorno zahvaljujem, Vaša Jasnosti... Jesam li ja dostojan vaše milosti?... odvraćao je Kolobov te se, da ugodi do kraja svome gospodinu, jednoga dana pojavio u zelenoj kapi, što ju je slučajno kupio u vratara nekoga svratišta... Na obodu kape bila je pričvršćena grofovska kruna.

— U ovoj ću vas odori, Vaša Jasnosti, sjećati na pravoga komornika, — reče Kolobov, zamirući od zanosa i drščući od odanosti. Za neko je vrijeme nabavio modri kišobran i primio na se novu dužnost — da taj kišobran u otvorenom stavu nosi nad glavom grofovom, koji se sada već nigdje nije pokazivao bez svoga sluge.

— Eto idu Robinzon i Petak! — smijali se prolaznici tome paru, ali smiješak je slabo smetao grofa i vrijednu njegovu zaštitu.

Činovnik Kolobov uvijek je bio zaposlen otkrivanjem sve novih i novih potankosti u svome odnošaju spram grofa Bobrova.

— Ja ću da ti olakšam život, visokorođeni stradaoče! — mislio je Kolobov i jednoga je dana besplatna ruska blagovaonica za ruske emigrante postala svjedokom neobične njegove brižljivosti...

Grof Bobrov dobio je svoju juhu i spremao se da je pojede s mukom našavši mjesto kod drugoga stola. Jedva što je spustio žlicu u tanjir, kad li se iza njega potpuno neočekivano začuli glasovi milozvučne muzike. Grof Bobrov naglo se okrene i ugleda svoga komornika. Kolobov je, milo se smiješeći, igrao na maloj orguljici napjev iz »Bajaca«.

— Jedite, jedite, Vaša Jasnosti — reče on. — Već sam se davno spremao da vam priredim malo ovo iznenađenje. Ta ja dobro znam, da ste navikli da ručate uz muziku...

— Momak si i pô, Kolobove! — odvrati grof. — Samo se brini, mrcino. Kad se vratimo u Rusiju, poklonit ću ti dvije kuće. U jednoj će živjeti sami pukovnici, a u drugoj sami generali...

— Nijesam ja vrijedan vaše milosti! — odvratio je Kolobov i brzo je vrtio ručku orguljica.

Rusi su narod vrlo čuvstven. Ne mogu mirno da gledaju muzikanta skitnicu, da mu ne sunu u ruke nešto sitniša. Nema na tome ništa čudno, što je svaki od gostiju držao da je dužan da priđe Kolobovu i da podijeli s njime sirotinjski sadržaj svoga džepa.

Kolobov se nije branio.

— Novac će mi trebati za bijele rukavice grofu — odluči on, ali se međutim dogodilo nešto, što ga je zapriječilo da ispuni ovu odluku.

GLAVA SEDMA

u kojoj Džoni provodi koristonosnu svoju djelotvornost.

Džoni je bio vrlo zadovoljan. Brada i kosa prestale su da gube boju. On nije više bio ni najmanje riđ i postao je posve crnim čovjekom.

— Sad sam ja mnogo prijatniji. Mister Gordon prestat će da me se plaši — govorio je Džoni ogledavajući se u malome ogledalcu i žmirnuvši prpošno desnim okom.

— Bilo kako mu drago, ja sam se potpuno promijenio, kad me ni mister Gordon ni Bob jučer nijesu prepoznali.

Džoni je uopće bio zadovoljan. Već je gotovo mjesec dana tražio Boba, i jučer mu napokon slučaj pomogao. Išao je za Bobom sve do dućančića Dalmatinčeva i uvjerio se, da dječak upravo tamo živi.

— Mene čeka teška zadaća — nastavio je Džoni da razmišlja. — Vrlo teška zadaća. Po dogovoru s misterom Kunom ja trebam da postanem zaštitnikom Bobovim. To je lakše reći nego učiniti. Dječak me se boji kao vatre. Trebam samo da mu izađem pred oči, pa da pobjegne i pokuša tako da se sakrije te ga ja nikako ne ću moći po drugi put da nađem. A ipak moram bilo što da zamislim...

Džoni se upravi u Pti-Šan. Mislio je da onaj Rus, s kojim se tamo upoznao, ne će zaboraviti poziva njegova, te će doći onamo.

— Da samo dođe. Mogao bi da me pouči kako da činim dobra djela ljudima i kakovih uopće dobrih djela može sve da bude...

Džoni stigne do podzemne stanice u Galati. Bilo se sabralo na stajalištu mnogo ljudi, koji su čekali vagon podzemnoga tramvaja. Mali neki staračac koji je stajao uz Džonija, kihne najednom u šareni, na cirkusovski oglas nalik rubac, što ga je brzo izvukao.

— Na zdravlje! — zaželi Džoni starcu učtivo i ljubezno se nasmiješi.

— Hvala vam! — odvrati staračac i kihne još jednom.

— Na zdravlje! — zaželi Džoni još jednom i iznova se nasmiješi: — spram staraca valja da budeš učtiv — pomisli on. Staračac kihne treći put i pogleda brzo u Džonija, sakrivši nos u rubac.

— Na zdravlje! — reče Džoni malo nevoljko svladavši smetenost. Naokolo se začuje ustegnuti smijeh, što je izbio u pravu provalu, kada je staračac četvrti put kihnuo, pa peti i šesti put. Svaki put je Džoniju uspjelo da reče:

— Na zdravlje!

U to dođe tramvaj. Općinstvo navali da si nađe mjesta i Džoni začuje najednom glas starčev:

— Hvala Džoni! Vi ste mi očito iskreno željeli zdravlja, a tim ste me vrlo obradovali. Zapišite u vašu knjigu dvadesetipet centa... Potpuno ste ih zaslužili vašom učtivošću i dobrohotnošću. Reći ću vam međutim da vas je crna kosa vrlo promijenila na bolje.

Džoni ne dospije ništa da reče, jer je kondukter zatvorio vrata pred njim i kola se krenula, ostavivši staračca na stajalištu.

— Tako dakle, tako! — čudio se Džoni. — Kakav li je to čudak i otkuda on znade za moju bilježnicu?

Kad je Džoni stigao u Pti-Šan, Rus ga već čekao.

— O čemu ćemo nas dvojica da se porazgovorimo? — upita Rus, kad je Džoni sjeo uz njega i zapušio lulicu.

— Da, gospodine, ja sam htio da vas zapitam nešto obzirom na dobročinstvo bližnjemu. Ja sam se svoje službe primio nedavno, pa je sasvim razumljivo da još nijesam posve dobro usvojio taj istančani posao...

Džoni ispusti kolut tako gadnoga dima, kao da u njegovoj lulici nije duhan, već pasja dlaka ili komad sapuna.

— Činite bližnjemu što biste željeli samome sebi — savjetuje mu Rus, koji je dobro pamtio propovijedi školskoga svoga svećenika.

— A ako on ne pije?

— Tko ne pije? — začudi se Rus.

— Pa da! Ako bližnji ne pije? Ta ne mogu da mu na silu ulijem čašu viskija.

Rus je razumio što Džoni želi za sebe i osjeti spram njegove uzdržljivosti veliko poštovanje.

— Imate pravo — reče Rus. — Doista se drugomu ne može da svida sve, što se svida nama. Evanđeosko pravilo što sam ga spomenuo treba očito malo da se popravi i ispita.

— Dakle vidite! Sad ste se sami uvjerili kakvoga sam se to teškoga zanata primio.

— Znate, ja sam se domislio — usklikne Rus. — Neosporna je istina da treba pomagati onima, koji žive bijedno. Podimo u dom ruskih emigranata. Tamo ćete naći one kojima, ako ima pravednosti, treba pokazati srca. Osobito takovo srce kakovo je vaše, Džoni, t. j. prepuno ljubavi.

—O, gospodine, vi se ne varate — reče Džoni smeteno i čedno. Srce je moje upravo prepuno ljubavi. Tako je ugodno raditi nešto dobro i zapisati u knjižicu: za to i to dobro djelo toliko i toliko...

Za pola sata ulazili su Rus i Džoni u dom emigranata, koji se smjestili po podu u golemoj dvorani ruskoga poslaništva.

— Da vas malo opomenem — reče Rus. — Ne mislite da zaradujete na pristašama generala Vrangela. Oni ne podnose sućuti i ljubeznih pogleda. Odviše je to gordi narod. Dosta će vam biti gradanski bjegunci.

— Tko je to? — pitali su Rusa njegovi zemljaci pokazujući u Džonija.

— Američki građanin — odvrati Rus i obrati se iznova Džoniju, nastavljajući prekinuti razgovor. Zabavljeni razgovorom nijesu opazili što se događalo iza njihovih leđa.

(Nastavit će se.)

30. OKTOBAR 1918.—1923.

Mir — — — — — — — —!
Ko vam kaže da skidate koprenu
S očiju naših koje su toliko plakale?
Zar ne vidite, da su nam od bola i jada
Muke i stradanja suze već usahnule.

Mir — — — — — — — —!
I gledajte rađe kako cvet
Naroda našeg strada i vene.
Mir hoćemo — beskrajni mir,
Oči su naše umorne i snene.

Ostavte, da pod koprenom tom crnom
Nastane za nas sunce novog dana.
Da čekamo — da čekamo —
Dok opet zapeva Sirena Jadrana.

I tada će ona sama već spasti
Jer će s Učke Vile sa trubama doći
Iz stradanja ovog da nas probude,
I slobodni dom spazit će naše oči.

Mir hoćemo — mir — da čekamo —
Da opet zapeva Sirena s Jadrana.

Subotica **Kazimir Žigante, VIII. r. g.**

ZLATKO ŠULENTIĆ:

SA PUTA PO BRAZILIJI I ARGENTINI

22. travnja ugledasmo prvi put američko tlo! Rano izjutra oko sedmoga sata. Iseljenici trećega razreda skupiše se na provi i gledaju u daljinu, u svoju novu domovinu. Bog zna što li će im donijeti!

Kišni oblaci naganjaju se nebištem i sakrivaju od vremena do vremena kopno, koje iščezava u plohi od kiše. Daleko prema sjeveru ispružila se plosna obala više stotina milja daleko, sve onamo do ušća orijaške i nezdrave Amazone. U daljini Pernambuco, druga veća luka iza Pará na brazilijanskom sjeveru. Na milje kooceansko brodovlje brdima bijele pjene, što se strašnom bukom razbija o hrpu nabacanog kamenja. Desno od luke, između prekrasne tropske vegetacije i državnih palača stislo se malo crnačko selo od bambusovine. Crne prilike u krpama žarkih boja gube se ispod gustog lišća banana, mangosa i piracicaba. Urođenici opaljenih lica i crnci opkoliše parobrod.*) U zaglušnoj buci prodavača tropskoga voća, papiga i nadjevenih aligatora, u štropotu wincha (parna dizala) krcaju velika dizala vreće kakao-a. Ovaj će teret do Buenos Airesa i opet natrag u Evropu.

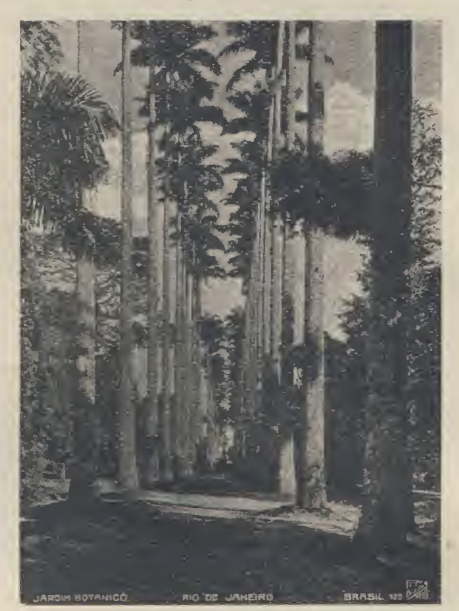

Aleja paoma u botaničkom vrtu u Rio de Janeiru.

Pogled s Corcovada na Rio de Janeiro.

Pao d' Assucar (šećerna glava) kod Rio de Janeira.

daleko od obale vrzu se po pučini ribari u svojim čudnim splavima. Na uskoj planjki, na malom sjedalu upravlja urođenik velikom vještinom ovo nespretno vozilo.

Iza uzburkanih valova pomaljaju se njihovi golemi slamni šeširi i iščezavaju u pjeni valnoga hrpta. Vlažni tropski zrak dolazi s kopna od dugog reda gorostasnih paoma, što se njiše u zamahu vjetra. Mali parobrod »Navigazione costerra« bori se s plimom mora, što udara u veliki gat luke i na čas sakriva veliko pre-

Daleko na horizontu gubi se plosni prašumski kraj. Država Pernambuco, jedna od 24 federativne države brazilske, uz Bahiu je i Amazonu najnezdraviji kraj južne Amerike. Žuta groznica, Beri — Beri (bolest od pokvarene hrane, poglavito od nekih otrovnih sastojina

* Radi velike plime i osjeke ne mogu veći parobrodi ulaziti u svako doba u luku. Putnici se iskrcavaju onda pomoću velike pletene košare, u koju stane 6—7 putnika. Ovo iskrcavanje izaziva veselost u monotoniji 24 dnevne vožnje.

u brašnu od maonice) i druge paludijalne groznice priječe svako veće useljavanje i zato nije ni čudo, da se na nekoliko milja od grada počinje divljina prašuma i nezdravog močvarnog kraja.

U daljini ostavljamo obalu sa dugim nizom kokosovih paoma.

Njihove krošnje giblju se u zamahu južnoga vjetra. — 24. travnja.

Niske obale Brazilije sa prudovima bijelog pijeska poput soli. Pust nenaseljen kraj!

Oko podneva pokaza se okrugli zaliv Bahie. Ne pristajemo u luci. Parobrod baca sidro na 500 m. od obale. U gradu vlada žuta groznica, pa brod ne smije na doseg komaraca, koji bolest poglavito prenašaju.

Mnoštvo crnaca opkoljava parobrod. Stade vika prodavača i putnika trećega razreda. Na užetima vuku košare tropskoga voća na palubu. Glasovite bahijske naranče, banane i kokose. Ostajemo do večera! Pred nama čudan grad, što se amfiteatralno diže na strmoj obali. Grad broji toliko crkava, koliko ima dana u godini. Ovu katoličku metropolu osnovaše portugalski koloniste u prvoj polovici 16. vijeka. Uz Oro Preto jedina dva tradicijonalna grada Brazilije. Visoke uske kuće u brazilijanskom baroku čudno se doimaju svojim crvenim, žutim i narančastim bojama u smaragdnom zelenilu bujne tropske vegetacije.

Opraštam se sa holandeskim župnikom, koji polazi na svoju parokiju, 3 dana puta na konju kroz divlji prašumski kraj.

Već osam godina svladava on sve poteškoće daleko od evropske civilizacije usred divlje zvjeradi i nezdrave klime. U plavičastoj maglici kasnog popodneva ovaj prašumski kraj izgleda kao vizija davno čitanih pripovijedaka.

Engleski trgovački putnik priča mi strahote nezdravog kraja u području rijeke Amazone. Odvraća me od mog nauma, da pođem uz rijeku dvanaest dana puta brodom do Manaosa, kroz najdivniji i najnezdraviji prašumski kraj svijeta.

U Pará oboliše mu dva druga u jednom hotelu i malo zatim umriješe . . .

On sam dobavio se skorbuta, te ružne bolesti, koja dolazi od uživanja pokvarene hrane. Tek na povratku posjetio sam ovaj čudni crnački grad, gdje smrt traži žrtve većinom među doseljenim Evropljanima.

Mala četa iseljenika iskrca se ovdje, da kopa gumu u nezdravim krajevima države Goyaz.

Njihova budućnost je nezavidna i tamna . . . .

BELO NESTAJANJE

Kopni . . . Jug šumi . . . S pognutih streha
Toče bistri kristali,
Dan, prijatan, sunčan i pun smeha
Osetno, nežno pali.

Izbija gdegde zemljina kora
To je trag stopâ Juga
Što ide. Dok se vetrova s mora
Čuje pesma duga.

Ceo se život bukom zanjiho
Donevši prvi cvet.
A Jug svija, lagano i tiho,
Beo šator razapet.

Petrovo Selo Ličko **B. Gjukić**

MATEO FALCONE

Francuski napisao **Prosper Mérimée.** — Prevela **Annie Cella**

Izlazeći iz Porto-Vecchio i idući prema sjevero-zapadu u unutrašnjost otoka vidi se, kako se teren dosta naglo diže i poslije trosatnog hoda po krivudastim puteljcima, zakrčenim velikim komadima stijena i čestoput ispresijecanim klancima, nađe se čovjek na rubu jedne vrlo velike šikare. Šikara je domovina korzičkih pastira i svakoga, koji se zavadio s pravdom. Treba znati, da korzički zemljoradnik, kako bi sebi prištedio trud, da gnoji svoje polje, zapali prosto izvjestan prostor šume: tim gore raširi li se plamen i dalje nego što je potrebno; neka se dogodi štogod mu drago, čovjek je siguran da će sijući na toj zemlji, oplođenoj pepelom drveća, imati dobru žetvu. Kada se klasje pobere, jer slama se ostavlja, da ne bi zadavala truda pri pobiranju, nepovrijeđeno korijenje, koje je ostalo u zemlji, tjera idućeg proljeća veoma guste izdanke, koji u malo godina dosegnu visinu od sedam do osam stopa. To je ta vrsta mlade guste šume, koju nazivlju šikarom. Tu šikaru sačinjava drveće razne vrste i grmlje, izmiješano i pobrkano po božjoj volji. Jedino sjekirom u ruci može čovjek da sebi prokrči prolaz, a ima i tako gustih i bujnih šikara, da ni sami divlji jarci ne mogu u njih prodrijeti.

Ako ste ubili čovjeka, idite u šikaru u Porto-Vecchio, i vi ćete tamo živjeti u sigurnosti s dobrom puškom, prahom i kuglama: ne zaboravite smeđi kakav ogrtač s kapucom, koji služi i kao pokrivač i kao slamnjača. Pastiri vam daju mlijeka, sira i kestena, i vi se ništa ne trebate bojati pravde ili rođaka ubijenoga, jedino, kada bi vam trebalo sići u grad, da tamo obnovite svoju municiju.

Mateo Falcone, kada sam ja boravio na Korzici god 18 . . . imao je svoju kuću pola milje daleko od te šikare. To bijaše čovjek za taj kraj dosta bogat; živio je otmjeno, a da nije morao što raditi, od produkta svojih stada, koja su pastiri, vrsta nomada, gonili na pašu amo tamo po brdima. Kada ga vidjeh dvije godine poslije događaja, koji ću pripovijedati, učinilo mi se, da mu je najviše pedeset godina. Predstavite sebi malena ali jaka čovjeka, kovrčaste kose, crne kao

gačac, orlovskog nosa, tankih usnica, velikih i živih očiju i tena crna kao da je ulašten. Njegova vještina u pucanju bila je neobična, pa i u njegovu kraju, gdje imade toliko dobrih strijelaca. Na primjer, Mateo ne bi nikada pucao na divljeg jarca sačmom: ali na stotinu i dvadeset koračaja on bi ga oborio metkom u glavu ili u pleće, po svom izboru. Noću se služio svojim oružjem isto tako spretno kao i danju, i pripovijedahu mi o njemu ovaj čin okretnosti, koji će se pričiniti nevjerojatnim onomu, koji nije putovao Korzikom. Na osamdeset koračaja postavili su zapaljenu svijeću iza jednoga transparenta, velikog kao tanjur. On prisloni; zatim su ugasili svijeću i poslije jedne minute, u potpunoj tami, on je odapeo i probio transparent tri puta od četiri hica.

Mateo Falcone s tako neobičnim zaslugama dostao se velike slave. Govorilo se za njega, da je isto tako dobar prijatelj, kao što je opasan neprijatelj: uostalom uslužan i dijeleći milostinju živio je u miru sa svima u okružju Porto-Vecchio. Ali pripovijedalo se o njemu, da se u Corti, odakle se oženio, na vrlo smion način riješio jednoga takmaca, isto tako strašnog u ratu kao i u ljubavi. Mateu se barem pripisivao jedan hitac, koji je iznenadio toga takmaca, kada se brijao pred ogledalcem, obješenim o svom prozoru. Kad se afera stišala, Mateo se oženio. Njegova žena Giuseppa, obdarila ga najprije s tri kćeri (zbog čega je bjesnio) i napokon s jednim sinom, kojega je nazvao Fortunato: to bijaše nada njegove obitelji, nasljednik imena. Kćeri su bile dobro udate: njihov je otac mogao u slučaju potrebe računati s bodežima i puškama svojih zetova. Sin je imao tek deset godina, ali su se u njemu već naslućivale sretne sposobnosti.

Nekog jesenskog dana Mateo izađe rano sa svojom ženom da posjeti jedno od svojih stada na jednoj čistini u šikari. Mali Fortunato htio je da ga prati, ali je čistina bila predaleko, uostalom trebalo je svakako da netko ostane da čuva kuću: otac dakle zabrani. Vidjet će se, da će mu se pružiti prilika, da se za to pokaje.

Bijaše odsutan već nekoliko sati, a mali se Fortunato bijaše mirno ispružio na suncu gledajući plava brda i misleći, kako će iduće nedjelje ići na objed svome stricu kapralu, kada ga u njegovu razmišljanju najednom prekinu prasak puške. On ustade i okrene se prema ravnici, odakle je dolazio pucanj. Novi hici slijedili su dalje u nejednakim razmacima, i uvijek bivali sve bliži i bliži: napokon se na puteljku, koji je vodio od ravnice do kuće Mateove, pojavi čovjek sa šiljastom kapom na glavi, kakovu nose brđani, bradat, obučen u tralje i teško se vukući podupirao se o pušku. Upravo je bio pogođen hicem u bedro.

Ovaj čovjek bijaše razbojnik, koji se u noći idući u grad po prah bio na putu namjerio na zasjedu korzičkih strijelaca. Nakon hrabre odbrane uspjelo mu je da se povuče živo progonjen i puškarajući od hridi na hrid. Ali on je malo odmakao vojnicima, a njegova rana onemogućivala je, da stigne u šikaru prije, nego što ga dostignu.

On se približi Fortunatu i reče mu:

— Ti si sin Matea Falcone?

— Da.

— Ja sam Gianetto Sanpiero. Progone me žuti ogrtači. Sakrij me, jer ne mogu ići dalje.

— A što će reći moj otac, ako te sakrijem bez njegova dopuštenja?

— On će reći, da si dobro učinio.

— Tko zna?

— Sakrij me brzo: oni dolaze.

— Čekaj, dok mi se otac povrati.

— Da čekam? Prokletstvo! Oni će ovdje biti za pet minuta. Daj, sakrij me ili ću te ubiti.

Fortunato mu odgovori s najvećom hladnokrvnošću:

— Tvoja je puška prazna, i nema više naboja u tvome pojasu.

— Ali ja imadem bodež.

— Zar ćeš ti trčati tako brzo kao ja?

On skoči i stavi se izvan domašaja.

— Ti nijesi sin Matea Falcone. Zar ćeš dakle dopustiti, da me uhvate pred tvojom kućom?

To je dijete ganulo.

— Što ćeš mi dati, tako te sakrijem, reče on približavajući se.

Razbojnik pretraži kožnatu kesu, koja je visjela o njegovu pojasu, i izvuče iz nje komad od pet franaka, koji bijaše sačuvao bez sumnje, da kupi puščanoga praha. Fortunato se nasmiješi ugledavši srebrni novac: zgrabi ga i reče Gianettu:

— Ne boj se ništa.

Odmah iskopa veliku rupu u jednom plastu sijena do kuće. Gianetto čučne u njoj, a dijete ga pokrije tako da mu je ostavio malo zraka za disanje. Ipak bijaše nemoguće sumnjati, da je u tom sijenu sakriven čovjek. Pala mu je na um, štaviše, i jedna divljačka, dosta oštroumna prepredenost. Uze mačku i njezine mlade i metne ih na kup sijena, da bi još više izgledalo, da nije tako skoro dirano. Zatim opazivši tragove krvi na puteljku kraj kuće pažljivo ih pokrije prahom i kada je to učinio, opet legne na sunce s najvećim mirom. Nekoliko časaka zatim šest ljudi u smeđoj uniformi sa žutim ogrtačima, kojima zapovijedaše jedan pobočnik, nađu se pred vratima Mateovim. Ovaj pobočnik bijaše dalji rođak Falcona. (Poznato je, da na Korzici stupnjevi rodbinstva idu mnogo dalje nego drugdje). On se zvao Tiodoro Gamba: čovjek aktivan, kojeg su se vrlo bojali razbojnici i od kojeg su već mnogi bili progonjeni.

— Dobar dan, mali bratiću, reče on Fortunatu nagovorivši ga; kako li si ponarastao! Jesi li skoro vidio proći čovjeka?

— Oh! ja nijesam još tako velik kao vi, moj bratiću, odgovori dijete s glupim izrazom.

— To će doći. Ali nijesi li vidio proći čovjeka, reci mi?

— Da li sam vidio proći čovjeka?

— Da, čovjeka sa šiljastom kapom i prslukom, izvezenim crno i žuto?

— Jednog čovjeka sa šiljastom kapom iz crnog baršuna i s prslukom izvezenim crno i žuto?

— Da, odgovori brzo i ne ponavljaj mojih pitanja.

— Ovoga jutra prošao je ovuda gospodin župnik na svojem konju Pieru. Pitao me je, kako je ocu, a ja sam mu odgovorio . . .

— Ah! mala ludo, ti si pakostan. Reci mi brzo, kuda je prošao Gianetto, jer mi njega tražimo: siguran sam, da je prošao ovim puteljkom.

— Tko zna?

— Tko zna? To sam ja, koji zna, da si ga vidio.

— Zar se vide prolaznici, kada se spava?

— Ti nijesi spavao, dangubo; hici su te probudili.

— Vi dakle mislite, moj bratiću, da vaše puške toliko galame? Starinska puška mog oca galami još više.

— Neka te vrag zbuni, prokleti mamlaze! Siguran sam posvema, da si vidio Gianetta. Možda si ga još i sakrio. Dajte, drugovi, uđite u ovu kuću i pogledajte, nije li naš čovjek u njoj. Išao je samo na jednoj nozi, a on je suviše pametan hulja, da bi još nastojao da se šepav domogne šikare. Uostalom, tragovi krvi ovdje se zaustavljaju.

— A što će reći otac? zapita Fortunato smijući se: što će reći, kad sazna, da ste ušli u njegovu kuću dok njega nije bilo.

— Nevaljanče! reče pobočnik Gamba potegnuvši ga za uho, znaš li ti, da ovisi samo o meni, da ti promijenim ocjenu? Možda da ti dam dvadesetak udaraca sabljom ploštimice, da bi napokon govorio.

A Fortunato se neprestano pakosno smijao.

— Moj otac je Mateo Falcone! reče sa zanosom.

— Ti znaš dobro, mala ludo, da bih te mogao odvesti u Cortu ili u Bastiu. Naredit ću, da spavaš u tamnici na slami s okovima na nogama i dat ću te smaknuti, ako ne rečeš, gdje je Gianetto Sanpiero.

Dijete prasnu u smijeh na tu smiješnu prijetnju. On je ponavljao:

— Moj otac je Mateo Falcone!

— Pobočniče, reče sasvim tiho jedan od strijelaca, ne zlobimo se s Mateom.

Činilo se, da je Gamba u očitoj neprilici. On je tiho razgovarao sa svojim vojnicima, koji bijahu već pretražili čitavu kuću. To ne bijaše vrlo dug posao, jer se koliba Korzikanca sastoji samo iz jedne četverouglaste sobe. Namještaj se sastoji od jednog stola, klupâ, sanduka i lovačkog ili kuhinjskog posuđa. Međutim je mali Fortunato milovao mačku, i činilo se, da zlobno uživa u neprilici strijelaca i svog bratića.

Jedan se vojnik približi plastu sijena. On opazi mačku i udari bajunetom nehajno po sijenu; i slegnuvši ramenima kao da je osjećao, da je njegov oprez smiješan. Ništa se nije maknulo; a lice djeteta ne oda ni najmanjeg uzbuđenja.

Pobočnik i njegova četa već su zdvajali i već su ozbiljno gledali prema ravnici, kao da su spremni da se vrate onamo, otkuda su i došli, kada je njihov vođa, uvjeren, da prijetnje ne bi imale nikakva uspjeha kod sina Falconova, htio da zadnji put pokuša moć milovanja i darova.

— Mali bratiću, reče, ti mi se činiš vrlo okretnim junakom! Ti ćeš daleko doći. Ali sa mnom igraš ružnu igru i kad se ne bih bojao, da ražalostim svog bratića Matea, vrag me odnio, ako te ne bih odveo sa sobom.

— Ah šta!

— Ali kad se povrati moj bratić, pripovijedat ću mu ovo, i za trud, što si lagao, on će te izbičevati do krvi.

— Znati?

— Vidjet ćeš ... Ali, gledaj ... budi dobar dečko, i ja ću ti nešto dati.

— Ja, moj bratiću, dat ću vam jedan savjet, da će Gianetto biti u šikari ako vi budete oklijevali, a tada će trebati više od jednoga hrabrog momka, kao što ste vi, da ga u njoj potražite.

Pobočnik izvuče iz svoga džepa srebrni sat, koji je vrijedio dobrih deset škuda; i opazivši da su se oči maloga Fortunata zaiskrile gledajući je, on mu reče držeći uru obješenu o kraj čeličnog lanca.

— Ugursuze! Ti bi sigurno volio imati ovakav sat da ti visi oko vrata, i ti bi se šetao po ulicama Porto-Vecchia ponosit kao paun: a ljudi bi te pitali: »Koliko je sati?« i ti bi im rekao: »Gledajte na moj sat«.

— Kada ponarastem, moj stric, kapral dat će mi sat.

— Da, ali sin tvoga strica imade sat ... ne tako lijep, kao što je ovaj doista ... Međutim on je mladi od tebe.

Dijete uzdahne.

— Pa dobro, hoćeš ovaj sat, mali bratiću?

Fortunato gledajući kradimice u sat naličio je mački, kojoj se pokazuje čitavo pile. Kako ona osjeća, da joj se rugaju, ne usuđuje se šćapati ga pandžama, i od vremena do vremena, okreće oči, da ne podlegne napasti; ali ona si svaki čas oblizne usne i izgleda kao da kazuje svome gospodaru: »Što je okrutna vaša šala!«

Pobočnik Gamba ipak je izgledao iskren pokazujući svoj sat. Fortunato nije ispružio ruku, ali mu reče s gorkim smiješkom:

— Zašto mi se rugate?

— Boga mi, ja se ne rugam. Reci mi samo, gdje je Gianetto, i ovaj sat smjesta je tvoj.

Fortunatu se izmakne smiješak nevjerovanja; i upiljivši svoje crne oči u pobočnikove nastojao je, da u njima pročita vjeru, koju bi morao imati za njegove riječi.

— Neka izgubim svoju epoletu, poviče pobočnik, ako ti ne dam sat pod taj uvjet! Drugovi su svjedoci, ja svoje riječi ne mogu poreći.

Govoreći tako neprestano je približavao sat, da se gotovo doticala blijedog obraza djetetova. Na njegovu licu očitovala se borba između vlastite lakomosti i dužnog poštivanja gostoprimstva. Njegova prsa dizala su se s naporom i činilo se da će se ugušiti. Za to se vrijeme sat njihao, okretao i višeput mu se dotaknuo nosa. Napokon, malo po malo, njegova se desna ruka podigla prema satu; vršak njegovih prsta njega se dotaknuo i — on je cic cjelcat počivao u njegovoj ruci, a da pobočnik ipak nije ispustio kraj lanca. Ploča s brojkama bila je sasma modra, kutija na novo očišćena ... na suncu izgledala je kao sva od vatre ... Napast je bila suviše velika.

Fortunato uto podigne lijevu ruku i označi palcem preko svoga ramena plast sijena, kojem je bio okrenut leđima. Pobočnik ga odmah shvati. On ispusti kraj lanca; Fortunato se osjeti jedinim posjednikom sata. Podigne se s okretnošću jelena i udalji se za deset koraka od plasta sijena, koji su strijelci počeli da prevrću.

Opazili su odmah, da se sijeno miče; i jedan čovjek, koji je krvario, izađe iz njega s bodežom u ruci; ali kada je pokušao da se podigne na noge, njegova ohlađnjela rana ne dopusti mu da stane. On pade. Pobočnik se baci na njega i istrgne mu bodež. U isti mah čvrsto ga sapnu usprkos njegovu opiranju.

Gianetto ležeći na zemlji svezan kao snop okrene glavu prema Fortunatu, koji se bijaše približio.

— Sin ... ! reče mu s više prezira negoli srdžbe.

Dijete mu baci srebrni novac, koji je od njega dobio osjećajući, da ga više ne zaslužuje; ali prognanik nije pazio na taj gest. S mnogo hladnokrvnosti reče pobočniku:

— Moj dragi Gamba, ja ne mogu hodati; vi ćete biti primorani da me nosite u grad.

— Malo prije si trčao brže nego srndać, odgovori odmah okrutni pobjednik; ali budi miran; ja sam tako

zadovoljan da te držim, da bih te nosio jednu milju na vlastitim leđima i ne bih se umorio. Uostalom, moj druže, mi ćemo ti načiniti nosiljku iz granja i tvoga ogrtača; na majuru Crespolia naći ćemo konje.

— Dobro, reče uznik; vi ćete staviti još i malo slame na vašu nosiljku, da mi bude udobnije.

Dok su se strijelci bavili, jedni da načine neku vrst nosiljke iz kestenovih grana, drugi da zaviju ranu Gianettu, Mateo Falcone i njegova žena pojave se iznenada na jednom zaokretaju puteljka, koji je vodio u šikaru. Žena je išla naprijed jako zgrbljena pod težinom goleme vreće pune kestena, dok se njezin muž kočio noseći samo pušku u ruci i jednu drugu na remenu; jer je za muškarca nedostojno da nosi ikoji drugi teret osim svoga oružja.

Kad je ugledao vojnike, prva je pomisao Mateova bila, da su došli da ga uhapse. Ali čemu ta pomisao? Zar je Mateo imao kakvih razmirica s pravdom? Ne. On je uživao dobar glas. To je bio, kako se veli, posebnik dobra glasa: ali on je bio Korzikanac i brđanin, a malo imade Korzikanaca brđana, koji dobro ispitivajući svoje pamćenje ne nalaze u njemu male pogreške, kao što su: hici, ubodi bodežem i druge trice. Mateo više nego ikoji drugi imadaše čistu savjest; jer više od deset godina nije podigao svoju pušku na čovjeka; ali ipak bijaše oprezan: stavi se u položaj za zgodnu odbranu, ako bi bila potrebna.

— Ženo, reče on Giuseppi, stavi na zemlju vreću i budi pripravna!

Ona odmah posluša. On joj dade pušku, koju je imao na remenu i koja bi mu mogla samo smetati. Onu drugu u ruci uredi na sprem i pođe šuljajući se polagano kući svojoj sve uz drveće, koje se nalazilo uz put i pripravan na najmanji znak neprijateljstva, da se baci iza najvećeg stabla, odakle bi mogao da zaštićen sigurno puca. Njegova žena stupala je za njegovim petama držeći njegovu pričuvnu pušku i njegovu nabojnjaču. Služba jedne dobre gospodarice u slučaju borbe jest, da puni oružje svojega muža.

S druge strane pobočniku bilo je veoma teško videći Matea, da se tako približuje s proračunanim koracima, s puškom sprijeda i prstom na otponcu.

Kada bi slučajno, pomisli on, Mateo bio rođak Gianettin ili kada bi bio njegov prijatelj i kada bi ga htio braniti: a kapsle njihovih pušaka dolazile bi po dvije na nas tako sigurno kao pismo na poštu, a ako bi u mene ciljao, bez obzira na naše rodbinstvo! . . .

U toj smetenosti odluči se na vrlo smioni pothvat, a to bijaše, da se uputi sam prema Mateu, da mu ispriča događaj nagovorivši ga kao starog poznanika; ali kratki razmak, koji ga je dijelio od Matea, pričini mu se strašno dugim.

— Hola! Hej! stari moj druže, poviče on, kako ti ide, moj dobri? To sam ja, ja sam Gamba, tvoj bratić.

Mateo, a da ne odgovori ni riječi, bijaše se zaustavio i postepeno, kako je drugi govorio, podigne polagano cijev svoje puške, tako da je bila upravljena prema nebu u času, kad ga stigne pobočnik.

— Dobar dan, brate, reče pobočnik pružajući mu ruku. Već je vrlo dugo što te nijesam vidio.

— Dobar dan, brate.

— Bijah došao, da na prolazu zaželim dobar dan tebi i mojoj sestrični Pepi. Danas smo učinili velik put; ali ne treba da se potužimo radi umora. Upravo smo uhvatili Gianetta Sanpiera.

— Hvaljen budi Gospod! poviče Giuseppa. Prošloga tjedna nam je ukrao jednu kozu muzaru.

Te riječi razveseliše Gambu.

— Ubogi vrag! reče Mateo, bio je gladan.

— Hulja se branila kao lav, nastavi pobočnik malo uvrijeđen; ubio je jednog od mojih strijelaca i ne zadovoljivši se time prelomio je ruku kapralu Chardonu; ali, to nije veliko zlo, on je bio samo Francuz . . . Zatim, on se bijaše dobro sakrio, da ga ni vrag ne bi bio mogao otkriti. Bez moga malog bratića Fortunata ja ga ne bih bio nikada mogao naći.

— Fortunato! poviče Mateo.

— Fortunato! opetovaše Giuseppa.

— Da, Gianetto se bijaše sakrio pod ovaj plast sijena tamo: ali moj mali bratić pokazao mi je varku. Ja ću također reći njegovu stricu kapralu, da mu pošalje lijep dar za njegov trud. A njegovo i tvoje ime bit će u izvješću, koje ću poslati gospodinu generalnom advokatu.

— Prokletstvo! reče posve tiho Mateo.

Oni su dostigli odjeljenje. Gianetto je već ležao na nosiljci i spreman da ode. Kada ugleda Matea u društvu s Gambom, nasmjehnu se čudnim jednim smiješkom; zatim okrenuvši se prema vratima kuće pljune na prag rekavši:

— Kuća izdajice!

Samo onaj čovjek, koji se odlučio da umre, usuđivao se da izgovori riječ izdajica, pripisujući je Falconu. Dobar udarac bodežem, koji se ne bi morao ponoviti, neposredno bi platio uvredu. Međutim Mateo digne samo ruku na čelo kao satrven čovjek.

Fortunato bijaše ušao u kuću, kada je vidio oca gdje dolazi. On se naskoro opet pojavi sa zdjelom mlijeka, koju spuštenih očiju pruži Gianettu.

— Tornjaj se! poviče mu osuđenik strašnim glasom.

Zatim okrenuvši se prema jednom od strijelaca:

— Druže, daj mi piti, reče on. Vojnik mu dade u ruke svoju tikvicu, a razbojnik srkne vode, koju mu je dao čovjek, s kojim je upravo izmijenio hice. Zatim zamoli, da mu svežu ruke tako, kako ih on bijaše sklopio na svojim prsima, umjesto da ih svežu na leđima.

— Volim da ležim udobno, reče on. Nastojali su da mu udovolje i zatim pobočnik dade znak odlaska, reče zbogom Mateu, koji mu ne odgovori, i side ubrzanim koracima prema ravnici.

Prošlo je gotovo deset minuta dok je Mateo otvorio usta. Dijete gledalo je nemirnim pogledom sad majku a sad oca, koji ga je podupirajući se o svoju pušku promatrao s izrazom usredotočenog bijesa.

— Ti dobro počinješ! reče napokon Mateo mirnim, ali užasnim glasom za onoga, koji je poznavao tog čovjeka.

— Moj oče! poviče dijete približavajući se, kao da se hoće baciti na koljena, dok su mu oči bile pune suza.

Ali Mateo mu poviče:

— Dalje od mene!

I dijete se zaustavi i zajeca stojeći nepomično nekoliko koraka udaljeno od svoga oca.

Giuseppa se približi. Opazila je lanac od sata, kojega je jedan kraj virio iz košulje Fortunatove.

— Tko ti je dao taj sat? zapita ona strogim glasom.

— Moj bratić pobočnik.

Falcone pograbi sat i udarivši ga svom snagom o jedan kamen, razbije ga u hiljadu komada.

— Ženo, reče on, ovo dijete prvo je od svoje rase, koje je učinilo izdajstvo.

Jecaji i grcaji Fortunatovi podvostruče se, a Falcone upirao je svoje oštre oči uvijek u njega. Napokon udari o zemlju kundakom svoje puške, zatim je zabaci na rame i opet pođe putem prema šikari viknuvši Fortunatu, da ga slijedi. Dijete posluša.

Giuseppa potrči za Mateom i zgrabi ga za ruku.

— To je tvoj sin, reče mu ona drhtavim glasom prikovavši svoje crne oči u oči svojega muža, kao da hoće pročitati ono što se događalo u njegovoj duši.

— Ostavi me, odgovori Mateo: ja sam njegov otac.

Giuseppa zagrli sina i vrati se plačući u kolibu. Ona se baci pred sliku Djevice i stane se moliti svim žarom. Međutim je Falcone išao kojih dvijesta koračaja i zaustavio se tek pri jednom malom jarku, u koji sađe. On ispita zemlju kundakom svoje puške i nađe, da je dosta mekana da se lako kopa. Mjesto mu se učini zgodnim za njegovu nakanu.

— Fortunato, idi do onog velikog kamena.

Dijete učini, što mu je otac zapovjedio, zatim klekne.

— Izmoli svoje molitve!

— Moj oče, moj oče, ne ubijajte me!

— Izmoli molitve! ponovi Mateo užasnim glasom.

Dijete je sve mucajući i jecajući govorilo »Pater« i Credo«. Otac je snažnim glasom odgovarao »Amen!« na kraju svake molitve.

— Jesu li to sve molitve koje znaš?

— Moj oče, ja znadem još i »Ave Maria« i litanije, koje me je tetka naučila.

— One su vrlo duge, ali ne marim.

Dijete dovrši litanije utrnutim glasom.

— Jesi li svršio?

— Oh! moj oče, milost, oprosti mi! Ja ne ću nikada više to učiniti! Ja ću toliko moliti mog bratića kaprala, dok ne pomiluje Gianetta.

On je još govorio; Mateo je spremnu svoju pušku prislonio na obraz govoreći:

— Neka ti Bog oprosti!

Dijete je očajno nastojalo, da se digne i da obujmi koljena očeva: ali za to nije bilo vremena. Mateo odapne i Fortunato se sruši na mjestu mrtav.

Ni ne pogledavši mrtvo tijelo sinovo Mateo se vrati putem do kuće, da potraži lopatu, kojom će zakopati sina. Tek što je učinio nekoliko koraka, sretne Giuseppu, koja je dotrčala preplašena hicem.

— Šta si učinio? poviče ona.

— Pravednost.

— Gdje je on?

— U jarku. Ja ću ga pokopati. Umro je kao kršćanin: dat ću mu otčitati misu. Poručite mome zetu Tiodoru Bianchiu, da dođe s nama stanovati.

SUMORNI SAT

Osama i mir oko mene vlada,
Vani bijesno jugovina huči
Jednolično gusta kiša pada.

Slušam kako o prozor mi bije,
Gledam kako niza staklo teče,
Kako more talasa se, vrije . . .

Polako sumrak omata
Sobu, po podu se lije
U kutu je tama još crnja.

Nečujno po sobi se toči
Polako se već do mene šulja
Nečujno mi sklapa oči.

Stiša se kiša. Titravim sjajem
Zasjaše zvijezde; nečujnim se zrakom
Ori jecaj zvonca
Zamirući mrakom.

Sušak 30. IV. 1923. **Branko Perović**

P. P.:

ŠTO JE ŽIVOT?

Ako prirodnim naukama još do danas i nije uspjelo da potpuno odgovore na pitanje: što je život, ipak je tisućljetnim nastojanjem i istraživanjem uspjelo dokazati i utvrditi, da je život prirodna pojava, koja se zbiva po stalnim, određenim i nepromjenljivim prirodnim zakonima. U tim su zakonima postavljeni neki uvjeti, koji treba da se ispune, ako hoćemo da organizam, t. j. biljka, životinja ili čovjek živi.

Otkada postoji rod ljudski na zemlji, sigurno nije nikad nitko vidio ni čuo od koga, da koja životinja može živjeti bez hrane. Isto vrijedi za biljku i za čovjeka. Gdje nema hrane, nema ni života. Kao hrana, tako je za život potrebna i vlaga. Na suhom, golom kamenu ne može ništa rasti, a nalazi li se on na vlažnom mjestu, nastanit će se na njemu milijarde sitnih biljčica i svojim će zelenilom prekriti golotinju kamena. U Sahari na suhom pijesku sve je pusto i mrtvo, a na oazi, koju natapa voda, razvija se bujni život. Za život je potrebna i toplina. U polarnim krajevima, gdje zemaljsku površinu pokriva vječni snijeg i led, život je veoma siromašan i primitivan, dok se na ekvatoru u tropskim krajevima uz obilje sunčane topline najbujnije razvija životinjski i biljni svijet. Hrana, vlaga, toplina pa i svijetlo — sve su to uvjeti života, pa kad bi svega toga kojim slučajem nestalo sa zemaljske površine, nema nikakove sumnje, da bi onim časom prestao i život na zemlji.

Donedavna držalo se, da i bez zraka nema života, pa su o tome još i danas mnogi ljudi tvrdo uvjereni. Svakomu je poznato, da čovjek, koji dugo boravi u zatvorenim prostorijama, postaje blijed i slabunjav, on gine, pobolijeva i polako umire. Naprotiv čovjek, koji se kreće na zraku, zdrav je, živahan i krepak. Muha u zatvorenoj staklenki brzo ugine, a veća životinja još brže. Oduzmi-

no biljci zrak, oduzeli smo joj život. Bez zraka nema života, uči nas nauka, koja se zove fiziologija i kojoj je zadaća, da ispita i objasni zakone o životu. Znamo to napokon i iz svagdašnjega iskustva, koje potiče iz najstarijega, sigurno još iz prethistorijskoga doba, kad je i primitivni čovjek bez sumnje primjetio, da s prestankom dihanja prestaje i život.

Nauka je već u najstarija vremena držala, da se u zraku nalazi neka sila, koja daje život i uzrokuje sve pojave života. Stari su grčki naučenjaci, sljedbenici liječnika Hipokrata, nastojali da naukom o pneumi (pneuma — dah) objasne čudnovato djelovanje zraka na život. Pod pneumom razumijevali su oni neku plinovitu tvar, koja sa zrakom ulazi disanjem u pluća, odakle se krvlju raširuje po cijelom tijelu i uzrokuje sve pojave života. Ovo shvaćanje uvelike sjeća na današnje nazore o djelovanju kisika na organizme, pa je znameniti fiziolog G a l e n, najznatniji predstavnik nauke o pneumi u drugom stoljeću poslije Krista, posve jasno naslućivao, kako će jednom poći za rukom, da se iz zraka izolira onaj njegov sastavni dio, koji čini pneumu. I doista, Galenova se slutnja ispunila poslije jedne i po tisuće godina, kad je godine 1774. engleski kemičar, filozof i teolog P r i s t l e r y otkrio u zraku kisik i upozorio na veliko značenje, što ga ovaj plin ima za život.

Od to doba mnogo se istraživalo, učinjeno je bezbroj eksperimenata (pokusa) na čovjeku i na raznim životinjama, da se točno ustanovi, koju zadaću ima kisik u životu organizama. Sva ta istraživanja vodila su do jednoga rezultata, da se kisik, što se nalazi u zraku, spaja s organskom tvari živih bića i tako nastaje neka vrst izgaranja, kojim se stvara energija života. Gdje dakle nema zraka, odnosno kisika, ne može biti ni života.

I dok je nauka tu činjenicu prihvatila kao neoborivo dokazanu istinu, koja vrijedi za sav život na zemlji, dotle je veliki svjetski naučenjak — biolog — Louis P a s t e u r, čiju je stogodišnjicu rođenja nedavno proslavio sav kulturni i civilizovani svijet, otkrio god. 1861., zanimiva bića, koja mogu živjeti i bez kisika, dakle bez zraka. Ta živa bića našao je Pasteur u kolu onih sitnih nevidljivih stvorova, koji su u životu čovjeka i u njegovoj kulturi od osobite važnosti, a poznati su mnogima i mnogima tek po imenu »bakteriji«.

Proučavajući život ovih stvorova opazio je Pasteur da jedni od njih mogu živjeti samo na zraku i da uginu, ako im se bilo na kakav način na duže ili kraće vrijeme spriječi pristup zraka. Kod drugih događa se baš protivno; oni izbjegavaju zrak i neminovno pogibaju, ako se slučajno nalaze na takovu mjestu, gdje ima zraka. Ovu je pojavu nazvao Pasteur »anaerobioza.«*)

Pasteurovo je otkriće pobudilo među učenjacima veliku senzaciju. Istina o bezuvjetnoj potrebi zraka, odnosno kisika, za život bila je tim znatno pokolebana, ali još nije posve pala. Fiziologija nije nikako mogla samo naprečac priznati ispravnosti Pasteurovih zaključaka. Pojavu anaerobioze trebalo je prije svega točno i svestrano ispitati, da se vidi, je li Pasteur dobro motrio i zaključivao.

Znameniti učenjaci, koji se bave proučavanjem bakterija, pa se zato zovu bakteriolozi, prihvatiše se velikoga i mučnoga posla, koji do danas doduše još nije dovršen, ali se istraživanjem i pokusima moglo ipak potvrditi, da je Pasteurovo otkriće ispravno. Štaviše, pokazalo se, da između a e r o b i o z e t. j. života, za koji je potreban zrak, i a n a e r o b i o z e ne postoji odsječena granica, jer su pronašli i takovih bakterija, koji doduše mogu živjeti na zraku, ali se njihov život i razvoj nesmetano dalje nastavlja, ako im se posve spriječi pristup kisika. Osim toga se pokusima ustanovilo, da sve vrsti bakterija ne trebaju za život jednaku količinu kisika. Dok jedni uspijevaju samo uz onu množinu kisika, kako je on sadržan u zraku, drugi se zadovoljavaju s polovicom i četvrtinom normalne količine kisika. Napokon ima i takovih vrsta bakterija, koji posve dobro uspijevaju i uz tako malenu količinu kisika, da se ona ne može više ni mjeriti.

Ovi su rezultati istraživanja lako doveli na misao, da i oni bakteriji, za koje se držalo, da mogu živjeti bez zraka, t. zv. a n a e r o b n i b a k t e r i j i, trebaju također za život zraka, ali u tako maloj količini, da se ona današnjim sredstvima ne može dokazati ni izmjeriti. Takova je misao dala povoda nekim bakteriolozima, da pokušaju oboriti anaerobiozu i da dokažu, kako je zrak, odnosno kisik, ipak bezuvjetno potreban za život. Nema anaerobnih bakterija, nema života bez zraka, tvrdili su ti učenjaci, među njima i jedan od najznatnijih bakteriologa, B e i j e r i n c k. Svako živo biće, kazao je on, treba za život kisika. Razlika je samo u tom, što jedni organizmi trebaju više, a drugi manje kisika, a Pasteurovi anaerobni bakteriji trebaju ga tako malo, da se on ne može ni primjetiti, i zato je Pasteur bio na krivom putu, kad je ustvrdio, da ima bakterija, koji mogu živjeti bez zraka.

Ovakovim je razlaganjem Beijerinck dao povoda da su nastala dva posve oprečna mišljenja ili dvije teorije u pitanju, da li je zrak bezuvjetno potreban za život ili nije. Po jednoj se teoriji tvrdilo, da bez zraka ne može uopće biti života, a po drugoj se dopuštalo, da je zrak doduše potreban za život, ali samo za jedan dio organizama, no pored ovih da ima i takvih živih bića, koja mogu i bez zraka živjeti. Bilo je učenjaka, koji su pristali uz prvo, a bilo je i takovih, koji su odobravali drugo mišljenje. Ali ni jedni ni drugi nijesu mogli svojih tvrdnja tako dokazati, da im se ne bi moglo prigovoriti.

Prigovaralo se naime, da u kulturi bakterija, t. j. u tekućini, u kojoj se uzgajaju bakteriji, ima uvijek nešto zraka, koji se nikakovim sredstvima ne može odstraniti. Takova ma i najmanja količina zraka ipak može biti dostatna, da podržava život ovih najsitnijih živih bića. Kad bismo dakle htjeli dokazati, da neki bakteriji žive bez zraka, morali bismo prije svega ustanoviti, da u tekućini, gdje se oni uzgajaju, nema zaista ni trunka zraka, odnosno slobodna kisika. Da se taj prigovor ukloni, trebalo je iznaći sredstvo, pomoću kojega će se nepobitno moći ustanoviti, da u kulturi bakterija nema baš ništa zraka.

Čvrsta volja i težnja, da se pronađe istina, svladale su i tu zapreku. Zanimivo je, da su u tom nastojanju došli čovjeku u pomoć sami bakteriji.

Među mnogim vrstama bakterija ima naime i takovih, koji sami od sebe proizvode neko svjetlucanje, koje se, ako ih ima mnogo, u mraku osobito lijepo vidi. Zbog toga svjetlucanja zovemo ih s v j e t l e ć i b a k t e r i j i. Pomenuti već bakteriolog Beijerinck, a uz njega i drugi, imenom M o l i s c h, proučavali su život ovih svjetlećih bakterija i opazili, da oni proizvode svjetlost samo u nazočnosti kisika. Gdje nema kisika, nema ni svjetlucanja. Svjetleći su bakteriji tako osjetljivi, da i najmanja količina kisika u njihovoj blizini odmah uzrokuje svjetlucanje. Nestane li kisika, nestane i svjetlucanja.

*) an (eu) = bez, aer = zrak i bios = život.

Nastaje sada pitanje, može li se pojava anaerobioze t. j. života bez zraka, dovesti u sklad s onim istinama u nauci o prirodi, što ih je ona dosad utvrdila o životu? Priznati se mora, da nauci još dosad nije uspjelo pokusima razjasniti sve pojave života, ali je ona u svojim istraživanjima prirode došla već tako daleko, upoznala je već toliko prirodnih pojava, koje su ma i samo djelomično slične pojavama života, da na osnovi ovih poznatih pojava može pomišljati, kako će odgovoriti na prije postavljeno pitanje.

Ovu zanimljivu pojavu iskoristio je švajcarski profesor u Bernu dr. K ü r s t e i n e r tako, da je uz najveće mjere opreznosti priredio aparate i hranive tekućine za uzgoj bakterija, u kojima je pomoću svijetlećih bakterija mogao točno ustanoviti potpunu nenazočnost slobodna kisika. U takovim mu je tekućinama uspjelo, da po više dana uzgaja razne anaerobne bakterije, koji su se tu posve normalno razvijali i množili.

Mnogim je pokusima i dugotrajnim istraživanjem Kürsteiner na ovaj način nepobitno dokazao, da ima bakterija, koji se mogu bez kisika neograničeno dugo i posve normalno razvijati, t. j. da mogu živjeti bez zraka. Tim je ujedno oborio ono općenito mišljenje, da bez zraka nema života, pa prema tome zrak nije bezuvjetno i u svakom slučaju bezuvjetno potreban za život.

Nauka tvrdi, da je život k e m i j s k i p r o c e s, t. j. neprestano rastvaranje žive tvari i stvaranje nove, od koje se gradi tijelo živoga bića. Da se tijelo živoga bića neprestano rastvara i troši, vidimo odatle, što se ono mora hraniti. Bez hrane ono malo po malo propada i napokon ugine. Kako se to zbiva, nije još posve točno poznato, ali je dokazano, da je u tom procesu rastvaranja zrak od presudne važnosti. Pomoću zraka, odnosno kisika, tvar u živom tijelu neprestano izgara, slično kao što izgara drvo i ugljen u peći ili u parostroju, samo bez plamena. I kao što ugljen u parostroju izgaranjem stvara toplinu i energiju, koja stavlja stroj u gibanje, tako se izgaranjem tvari u tijelu stvara toplina i životna energija, t. j. ona snaga, koja čini, da biljka, životinja i čovjek živi. Život može dakle postojati samo uz neprestano izgaranje, t. j. ako se tvar u živom biću spaja s kisikom, koji udisanjem zraka dolazi u tijelo. U tom se pak i sastoji sva vrijednost i potreba zraka za život.

Međutim, komu su poznate osnovne pojave kemije, taj mora znati, da gorenje nije vezano samo na kisik. Ima i drugih počela, koja se mogu međusobno tako živo spajati, da tim nastaje toplina, a kadgod i plamen. I kao što u neživoj prirodi može gorenje nastati bez kisika, tako je moguće, da se u nekim živim bićima, kao što su n. pr. anaerobni bakteriji, pojava izgaranja i rastvaranja ne zbiva uz pomoć kisika, nego uz pomoć koje druge tvari. Ta neka druga tvar izvodi kod anaerobnih bakterija isti učinak, što ga zrak čini kod svih ostalih živih bića. Ona naime posebnom vrsti izgaranja stvara životnu energiju, i ako znatno manju, ali ipak dostatnu za život tih jednostavnih sitnih bića, koja prema tome mogu živjeti bez zraka. Koja je to tvar, toga nauka dodanas još nije mogla ustanoviti, ali nema nikakove sumnje, da će se s vremenom i na to pitanje odgovoriti. Zasad se moramo zadovoljiti time, da se pojava života bez zraka u načelu ne protivi prirodnim zakonima.

Da se taj život javlja samo među sitnim nevidljivim bakterijima, razlog će biti po svoj prilici u tom, što ona druga tvar, koja kod njih zamjenjuje kisik, ne može da stvara toliko životne energije, da bi se mogla razviti živa bića, kakova svakidan oko sebe gledamo. Životna energija, koja je bila potrebna, da su mogle nastati ovakove biljke, životinje i čovjek, kako ih danas nalazimo na zemlji, mogla se razviti uz druge uvjete samo s pomoću kisika, kojega ima vrlo mnogo u našem zraku. Da se kojim slučajem u zraku mjesto kisika nalazi u tolikoj mjeri koje drugo počelo, postoji velika vjerojatnost, da bi se na zemlji opet razvio život do tako visoka stepena, samo što bi tada živa bića imala posve druge oblike i druga svojstva.

Astronomi tvrde, da ima života i na drugim nebeskim tijelima. Tko zna, nije li tamo zrak sastavljen od drugih počela, a ne od kisika i dušika kao kod nas, i nije li se tamo razvio posve drugi život nego kod nas, možda bolji, a možda i gori? Tko bi znao? — Knjiga prirode zapečaćena je još uvijek sa sedam tvrdih pečata, od kojih znanost velikim trudom i naporom otkida komad po komad, zaviruje u tajanstvene stranice njezine i u njima čita i rješava veličajnu zagonetku svijeta.

TICE

Čuo sam kako su u kasnoj večeri
bele tice pevale
i kad sam rastvorio svoje prozore
bele su tice u sobu popadale
ko veliki beli cvetovi
i kad je noć brojala na zvoniku
časove predjutra
bele su tice odletele
s njima moje radosti
ostali su crni sledovi
po mojim sobama
i bolesni večernji snovi
moje mladosti.

Zagreb **Ladislav Zimbrek**

L. LAZAREVIĆ:

KNEZ RANKO LAZAREVIĆ

(Konac.)

U Beogradskom Pašaluku, posle Beograda, beše najvažnija tačka — Šabac. Središte bogate Mačve i kapija za Bosnu. Šabac je bio na udarcu i Turcima iz Pašaluka i onima iz Bosne.

Janičari, kad se vratiše u Beogradski Pašaluk, dohvatiše se odmah i Šapca. Udaljeni ispred očiju Hadži-Mustaj paše, kojemu su o zlu radili, a naslonjeni na bosanske Muhamedance, šabački janičari behu pograbili svu vlast u svoje ruke. Starešine njihove: Mus-aga (brat dahije Fočića), Bego Novljanin i Čurt-oglija dadoše se odmah na posao: da pribave sebi i svojima tekovinu, od koje bi se moglo elbetski živeti. U nameri da udare jedan nov prirez na raju, nije ih pekla briga da li će to i vezir odobriti.

Kneza Ranka pozovu janičarske starešine u Šabac i saopšte mu: da su janičarska imanja, dok su se oni bavili izvan Beogradskog Pašaluka, opustošena; da su im kuće i radnje opljačkane — razgrabljeno im sve što su imali; da su sada u bedi, nemaju od čega da žive, nemaju čim da otpočnu rad; da im valja pomoći da se oporave. Drugog načina, vele, nema da im se pomogne, već da svi dadu ponešto, onoliko koliko je pravo. Odlučeno je, rekoše: da se i na Tamnavsku knežinu udari prirez, a oni jamče da taj prirez neće biti stalan. Raja će, bez velika tereta, dati prvu pomoć postradalim janičarima, a oni će zato štititi raju od svakog nasilja, koje bi naišlo s koje mu drago strane. Pravdajući na taj način ovaj bezobzirni zahtev svoj, Bego Novljanin i njegovi drugovi traže knez Rankov pristanak da taj prirez na svoju knežinu razreže i pokupi.

Znao je knez Ranko pred kakvim je zlikovcima i da su oni gotovi da taj zahtev svoj provedu i mimo Ranka. Ali, svestan svoje dužnosti kao starešina narodni, knez Ranko se nije nimalo kolebao kakav odgovor treba da dade janičarskim starešinama. Po navici svojoj da govori slobodno, knez Ranko odlučno odbi ovaj pokušaj janičarski da raju opterete još jednim prirezom.

»Raja daje i caru, i veziru, i agi; daje sve što mora da daje. Preko tih davanja, narodu ostaje samo toliko da održi dušu — da se ne skapa od gladi. Niti se od raje sme više tražiti, niti joj se može još što uzeti. Knez nema ni prava udarati nove prireze na narod. Niko ne sme iznositi novih globa... Janičare raja nije terala iz Beogradskoga Pašaluka. Ona se nije ni dotakla njihovih imanja. Nek traže naknadu od onih koji su im štetu naneli...!«

Takav odgovor knez-Rankov nije se mogao svideti starešinama janičarskim. Misleći, valjda, da će se još nekako sporazumeti s knez-Rankom i dobiti njegov pristanak na traženi prirez, Bego i njegovi drugovi predoše, za onaj mah, preko oštrine, kojom je govorio knez Ranko. Oni su slutili da se Ranko uzda u pomoć vezirovu, pa mu stanu govoriti: da je vezir izgubio svu vlast, da će biti zbačen, pa treba i Ranko da se okrene njima: da im sad bude na ruci. A oni će mu se, govorahu, bogato odužiti za tu pomoć.

Ni ta obećanja nisu kneza Ranka skrenula s puta kojim je uvek išao kao narodni starešina. Čak i jedna pretnja, koja mu je u razgovoru dobačena, nije pomogla janičarima.

Rastali su se, knez Ranko je bio u teškoj brizi za narod, o čijem zlu rade janičari; Bego i drugovi mu, pobesneli zbog drskosti s kojom govori jedan rajetin, pa ma se on i knezom zvao. Da im se onako odgovara; da se karabase njihovi računi — to nisu mogli dopustiti. Gotovi da svakoga unište ko im smeta, nisu se dugo omišljali šta će da preduzmu. Odluka je brzo pala: »Kneza Ranka treba ukloniti s puta. Nek umre, kad ne ume da živi!«

Na poziv janičarskih starešina da im ponovo dođe u Šabac, zarad dogovora o nekim narodnim poslovima, knez Ranko, i ako je slutio da ga tamo ne čeka nikakvo dobro, reši se da im ode, jer nije mogao drukčije. Odvraćali su ga njegovi na domu da nipošto ne ide u Šabac; govorili su mu da izvesti vezira o svemu, pa da sačeka njegov odgovor. Ponosan ugledom koji je dotle uživao i izvan knežine svoje, knez Ranko se bojao da bi mu se za neodlazak na poziv moglo i od drugih, a ne samo od janičara pridenuti ime: strašljivica. »Bolje je i poginuti, nego da mi se rekne da sam se poplašio«: tako je knez Ranko odgovarao svojima. I ode u Šabac.

U Šabac je stigao u suton. S njim su bila i dva oružana momka njegova.

Janičarske starešine bile su odmah obaveštene o dolasku knez-Rankovu.

Te noći, Bego je poslao gomilu oružanih razbojnika janičarskih u han, gdje je Ranko bio na prenoćištu. Prvo su, na prevaru, pozatvarali njegove momke, pa onda odvale vrata na sobi u kojoj je Ranko spavao. On skoči iz postelje da se dokopa oružja, koje mu je visilo o čiviluku. U tom puške pripucaju s vrata: Ranko, teško ranjen, dohvati najpre jednoga, a potom drugoga od janičara, koji su naletili bili na njega, i baci ih, i jednoga i drugoga, za vrata. Još nekoliko pucanja i knez Ranko pade mrtav, nasred sobe.[6]

I momci knez-Ranka su poubijani iste noći.

Bilo je to uz Časni Post 1800. god.

Glas o ubistvu knez-Rankovu, koliko je ožalostio njegovu porodicu, toliko je bacio u tešku brigu njegove prijatelje i ostale narodne starešine. »Šta će sad biti?« pitali se oni. »Kad ubijaju kneza narodnog, čoveka koji je tako dobro stajao kod vezira, a šta li će tek biti sa nezaštićenom rajom?! Zar se ostali starešine narodne i ugledniji Srbi mogu nadati čemu boljem, već da i njih janičari pomlate?!«

Šabačkim janičarima ne beše dosta što ubiše kneza Ranka, već udare na njegovu kuću i veliku novčanu globu. Bajagi za pregled tela ubijenoga Ranka zatraže od njegove zadruge 1000 groša. Globa je morala biti plaćena odmah.

Savremenik i jedini verodostojan svedok, Prota Matija Nenadović u svojim Memoarima piše o tom događaju ovako:

»Posle toga (ubistva knez-Rankova) dođe mome ocu pop Luka, bratučed kneza Ranka, i žali se kako

[6] Potomci su malo preterali, želeći uzdići snagu i junaštvo svoga pretka, koji, i ako ranjen, dočekuje golih šaka svoje napadače, i baca, jednoga po jednoga, kao lake predmete.

Turci ne samo što su kneza Ranka ubili, nego još ište globe 2500 groša[7]. On zamoli moga oca, te mu uzajmi te novce, da se otkupi, da mu kuću ne araju. Kad ode pop Luka, a mene dozove moj otac da pišemo pismo veziru. On diktira, a ja napišem pismo, u koliko se opominjem o tome, kako su u Šapcu ostala prikrivena dva zlikovca (janičara), koji su Ranka, kneza Šabačkoga, ubili. »Mi, knezovi, u carevu i tvome izmetu (poslu) noge do kolena, a ruke do lakata. Pa, kad ćemo po carevim čaršijama od zulumćara ginuti, to podnositi dalje nećemo, no ti gledaj koga ćeš postaviti knezom Valjevske Nahije, a ja više ni u čaršiju otići neću, a toli ću knezovati, nego ću iz careve zemlje bežati sa životom u Nemačku i pročaja«...

Prota nastavlja pričanje:

»On (Protin otac) pošalje to pismo u Beograd Hadži-Mustaj paši. Posle nekog vremena dode jedan pašin kavaz u Brankovinu, našoj kući, na konak, i sve se tajno s mojim ocem razgovara. Kad sutra rano kavaz ode, pita me moj otac: »Znaš li što onaj kavaz dolazi?« Kažem ja da ne znam. »Poslao ga, veli, Hadži-Mustaj paša, da mi iz usta kaže, da je vezir rekao: da ako on kneza Ranka ne pokaje, onda, veli, nek Aleksa ide kuda hoće, sebi selamet tražiti«. I kaže mi da mu je vezir po tome kavazu naručio da sprema na Paležu konak za vojsku, koja će na Šabac poći i povući dva topa, ali to sve tajno«.

Puno je interesa i dalje Protino pričanje, te ga zarad potpunosti slike, navodim doslovce:

»Moj otac ode odmah na Palež (Obrenovac), i zacelo prode vojska, oko 800 krdžalija, i ode hitno na Šabac, na Bair. Bego Novljanin i Čurt-oglija, ubice kneza Ranka, sa svojim društvom zatvore se u grad. Krdželije Čurt-oglija, prokopavši kameni grad do Save, pobegnu u Bosnu, a sav grad i kule izgore. Njihovo društvo pohvata vojska, izvezu dva topa na čaršiju, i njih 27 za jednoga kneza Ranka udave konopcem nasred čaršije, i po turskom običaju, kad jednoga udave, pukne jedan top.

»Tako Hadži-Mustaj paša osveti kneza Ranka i svima janičarima takav strah zadade, da se ni ime janičarsko u Beogradskom Pašaluku nije smelo izreći«.[8]

Prota Nenadović je savremenik knez-Rankov. On ga je i lično poznavao. I sam je učestvovao u svima razgovorima, koje je njegov otac vodio s prijateljima svojim: knezom Rankom i Ilijom Birčaninom. Prota je poznavao svu radnju njihovu na narodnim poslovima. Kao što sam veli, on je i pisao pismo veziru, kojim otac njegov javlja o ubistvu knez-Rankovu. Prema tome, sve što je zabeleženo u Memoarima Protinim o knezu Ranku ne podleži nikakvoj sumnji, ni ispravci.

Neobično je, doduše, da Turčin, pa ma to bio i sam Hadži-Mustaj paša, onako krvavo osveti ubistvo jednoga rajetina. Dvadeset i sedam (po kazivanju nekih 26, a u nekim zapisima stoji 28) Turaka platilo je životom za jednoga Srbina.

Ovakvo držanje Hadži-Mustaj pašino, u ovoj prilici moglo bi se objasniti, prvo tim: knez Ranko je bio u narodu vrlo uvažen čovek,[9] a i vezir ga je cenio. Kad ga vezir ne bi osvetio, narod bi bio pokoleban u veri, da je Hadži-Mustaj paša, i posle povratka janičara u Beogradski Pašaluk, ostao moćan zaštitnik mirne raje. Veziru je moralo biti stalo za tim da očuva stečeno ime — Srpska Majka. Drugo, vezir je hteo uzdići svoj autoritet, upotrebiti svu oštrinu prema zlikovcima — janičarima, koji su protiv njegove volje, a na štetu ugleda Turske Carevine, vraćeni u Beogradski Pašaluk. Njegov je stav prema janičarima bio izranije jasno određen. Ako bi se učinio nevešt ovom zločinu janičarskom, nastalo bi ono što mu piše Aleksa Nenadović: Svi videniji ljudi, osvedočeni prijatelji vezirovi, nahijski knezovi, ostavili bi mesta koja su zauzimali; neki bi pobegli iz Pašaluka. Tim bi položaj vezirov bio pokoleban, njegova snaga oslabljena. Janičari bi se osilili i produžili zlikovački rad svoj: vezir bi bio odgurnut u stranu.

Ova oštrina vezirova imala je jaka uticaja na držanje janičara. Oni su, u prvom momentu, iznenadeni, stuknuli: jedni se razbegli, drugi se primirili; a zatim se stali pribirati i spremati se za osvetu. Kao što je poznato, janičari su se koristili jednim zgodnim momentom, dokopali se vlasti i Hadži-Mustaj pašu udavili.

*

Telo ubijenoga kneza Ranka Turci su predali rodbini njegovoj.

Po tadašnjem običaju, svi su znameniti ljudi sahranjivani kod manastira, pa i knez Ranko je ukopan kod

---

[7] Potomci knez-Rankovi ne znaju za pozajmicu koju je pop Luka tražio od Nenadovića, po ubistvu knez-Rankovu. Kad sam im to mesto čitao iz pomenute knjige Protine, oni su s nevericom primili kazivanje Protino: »Knez-Rankova kuća, tako na glasu, nije imala potrebe da pozajmljuje«. To su odgovori njihovi na ono što je Prota ispričao.

I pored ovakvog odgovora, tvrdenje Protino ne može biti osumnjičeno. Je li globa bila hiljadu groša, ili dve hiljade i pet stotina, to je sporedno, ali je i suma od hiljadu groša, bila u ono vreme veliki novac. Mogla je kuća knez-Rankova, i ako jaka imanjem i stokom, ne imati i gotovih novaca, ili baš u tom momentu ne biti pri novcu. Nenadovići su i trgovali, pa su morali novčano stajati bolje od ostalih domaćina.

[8] Gotovo isto tako govori Batalaka, u svojoj Istoriji, nazivajući kneza Ranka otmenim i mnogo uvaženim knezom vilajetskim knežine Šabačke Tamnave.

[9] Zapamtio sam jednu presudu knez-Rankovu, o kojoj sam slušao u detinjstvu svome. — Neki seljak (čini mi se, iz Goločela) našao roj u šumi, u jednoj divljoj kruški. Po običaju, zarezao na kruški nožem krst, a to je znak: da je on prvi opazio roj, da je, po tome, njegov, i da drugi nema prava na njega. Kad bude vreme, o jeseni, taj, koji je zakrstio krušku, dolazi da »iseče« pčele, da povadi med i saće.

Našao se bio drugi neki seljak, te čineći se nevešt da je neko ranije »zakrstio« krušku, iseče roj, i prisvoji med i saće.

Kad to sazna onaj prvi, zatraži, po pravu, da mu vrati sve što je izvadio iz kruške.

Naišavši na otpor, ode knezu Ranku na žalbu.

Knez Ranko sasluša obojicu, pa presudi: da je prvi nalazač u pravu, da mu onaj što je prisvojio roj, dâ kao naknadu ovcu s jagnjetom, a za kaznu opravi mostić na putu koji vodi od manastira (Kaone) u Kamenicu.

Narod ceni ovakvu pravdu, pamti takvu presudu i priča je s kolena na koleno.

manastira Kaone[10], jedine crkve toga doba u knežini knez-Rankovoj. Na grobu mu je postavio ploču, s natpisom, pop Luka. S toga natpisa znamo da je knez Ranko ubijen (ili sahranjen?) 2. marta 1800. Beleg (spomenik) podignut mu je kraj druma Šabac—Valjevo, u selu Draginju.

Pre trideset godina opravljana je crkva kaonska. Oni koji su vodili taj posao, našli su za potrebno da očiste portu crkvenu od grobova kaonskih kaluđera. Povađene su ploče i belezi, prekopani grobovi kaluđerski, pa i knez-Rankov. Kosti, izvađene iz grobova, kako kazuju meštani, bačene su u jarugu. Podignuta je bila i tužba, uzimani su neki na odgovor, i — krivci su nekažnjeni. Uostalom i najljuća kazna ne bi mogla sprati sramote sa srpskoga obraza, kad se moglo naći Srba, koji kao hijene riju po grobovima i rasturaju iskopane kosti ljudi, većih i zaslužnijih od sviju onih koji su poslovali oko ulepšanja i proširenja crkve. Božji je dom u Kaoni mnogo više izgubio vezivanjem tako ružne uspomene za njegovu opravku, nego što bi se dobilo baš da je crkva sva pozlaćena, i spolja i iznutra.

Knez-Rankov otac, Lazar, živeo je u zadruzi s bratom od strica Teodorom, ocem pop-Lukinim. Teodor je imao još četiri sina, te je zadruga bila jaka i brojem članova svojih.

*

Žena knez-Rankova, Stoja, ne znamo odakle je bila. Po smrti knez-Rankovoj preudala se za jednog imućnijega seljaka u Svileuvi.

Ranko je imao sinove Marka i Dimitrija i dve kćeri, koje su u mladim godinama umrle. I Dimitrije umre u detinjstvu.

Marko je bio mali, kad mu je otac ubijen. Po smrti očevoj, i posle preudaje materine, ostao je u zadružnoj kući. Kad je stao na snagu, pop Luka ga je upućivao i pripremao za narodne poslove. Za prve vlade knez-Miloševe bio je kapetan-načelnik sreski — sreza tamnavskog, okružja šabačkog. Sedište mu je bilo u Svileuvi.[11]

Kazivali su mi da je bio preterano oštar u vršenju vlasti i u odmeravanju kazne, pa stoga nitko nije ni zažalio kad ga baciše iz službe i kad Svileuva prestade biti sedište kapetanovo.

1834. god. Marko je bio, kao kapetan tamnavski, na Skupštini u Kragujevcu. Malo zatim ostao je bio bez službe, pa ukazom od 9. marta 1839. bude postavljen, zajedno s pop-Lukom, za »eleva suda okružja šabačkog«.

Katanska buna (1844.) zatekla je Marka kao predsednika okružnoga suda u Šapcu. I ako je na novom položaju bio drukčiji, malo manje plah, opet nije stekao bio mnogo prijatelja u Šapcu. Poznat kao pristalica nove dinastije, Karađorđevića, izazvao je protiv sebe pristalice Obrenovića. Katane, po ulasku svome u Šabac, dođu u dvorište načelstva šabačkog. U istoj zgradi bio je i okružni sud.

Upad katana u Šabac i dolazak njihov u zgradu načelstva, izazvao je, i kod gradanstva i kod državnih vlasti zaprepašćenje i pometnju. Niko nije znao ni koji su to ljudi, ni što su došli, niti šta treba preduzeti. Na poziv katanskoga vođa, izađu u dvorište predsednik suda okružnog, Marko Lazarević i pomoćnik načelstva, Ninić. Katane opale iz pušaka i ubiju ih obojicu.[12]

Srbske Novine od 27. septembra 1844. (No. 78.), donoseći kratak izveštaj o Katanskoj buni, vele o Marku Lazareviću:

»... pa su i mnogo zaslužnog predsednika suda okružnog, G. Marka Lazarevića, zar zbog obšte poznate dobrodjetelji, vrle revnosti k blagu Otečestva našeg, takodje života lišili«.

Marko se dvaput ženio. Od prve žene imao je sinove: Milana, Svetozara i Miloša i jednu kćer, — Jucu. Miloša je bio usvojio Laza Teodorović, prvi naš kapućehaja u Carigradu, bivši ministar pravde i član Savjeta Državnog. Prva žena Teodorovićeva bila je iz kuće Lazarevića.

Sva su deca Markova pomrla u mladosti i sva su sahranjena u groblju svileuškom.

Druga žena Markova, Nastasija, bila je služavka u pop-Lukinoj kući u Šapcu. Ona se, po nečemu svidela Marku u toliko, da se oženi njome. Pop Luka je bio veoma protivan toj ženidbi Markovoj, da je samovoljnog Marka, koji sramoti rodbinu, sasvim odnemario.[13]

ANTE KOVAČ:

„STARŠI UNTEROFICER" KARMANOV

Na dobruju pamjat našem Dmitriju Ivanoviću.

— Gospodo oficiri! počeo je stari pukovnik Tarelkin namestivši cviker jednom zvaničnom gestom kao naučenom iz egzercirnih pravila — od komandanta srpskog dobrovoljačkog korpusa u Odesi g. generala Živkovića i srpskog konzula u Petrogradu g. Spalajkovića, stiglo je danas odobrenje, da Vas možemo pustiti u dobrovoljce. Ja, Vam čestitam i želim Vam mnogo sreće u borbama!

Pukovnik Tarelkin, komandant logora austrijskih zarobljenih oficira u Tetjušima na Volgi, pruži nam ruku, koja je bila suha i glatka kao i kancelarijski papir sa njegovog stola. Nas petorica Hrvata stajasmo pred njim disciplinski ukrućeni, a u srcima nam je toga časa buknuo crveni ustaški zanos. Konačno je spaljena i poslednja veza, kojom nas je prljala austro-ugarska

[10] Kaona je danas mirska crkva, a leži između sela: Draginja (Vel. Bošnjaka), Mrovske i Kamenice, u srezu posavo-tamnavskom, okrugu podrinskom.

[11] Do pre dvadeset godina još je stajao u Svileuvi, ispod Dugog Voća, a iznad crkve, konak kapetan-Markov. Prilično niska kuća, s visokim drvenim krovom, imala je jednu veliku sobu i tri manje sobe, prostranu kuhinju i malu divananu (trem).

Neposrednih potomaka knez-Rankovih nema: ugasila se ta linija.

[12] I knez Ranko i sin mu Marko ubijeni obojica, i obojica u Šapcu!

[13] Zapamtio sam Nastasiju. Bila je već stara žena i vrlo ružna. Živela je u sirotinji. Niko je od Lazarevića nije hteo prihvatiti niti je kome smela ući u kuću.

monarhija. Sad smo slobodni! Rešili smo se ogavnog imena »austrijski zarobljenik«.

— Na putu će Vas pratiti »stárši unteroficer« Karmanov. Takvo je naredenje. On će Vas u Odesi predati štabu Vašeg korpusa. Spremite se dakle, jer već sutra polazite ladom za Simbirsk!

Oprostismo se sa pukovnikom Tarelkinom, pa kad ispadosmo na ulicu, činilo nam se, da nam se slavenofilski osmehuju sve kuće, svi Tatari i Tatarkinje, svi Rusi i Ruskinje ovog dragog nježnog gradića.

Hej zagrljeni slogom bratskom
povedimo kolo novo!

Konvoj, koji nas je sprovodio, (prosedi neki trećopozivac iz kazanjske gubernije) slabo je razumeo vatru naših očiju.

— Ej, Mihajlo, mi nismo više zarobljenici! rekosmo čiči.

— No, kako to? čudio se on, izbečivši oči.

Objasnismo mu, šta je na stvari, ali on je samo klimao glavom sumnjivo i zadivljeno. Seljak Mihajlo nije baš ništa poznavao historije ni geografije. Da nije bilo rata, ne bi se nikad vozio ni željeznicom...

*

Rano ujutro došao je k nama »starši unteroficer« Dmitrij Ivanović Karmanov. Znamenit je u Tetjušima bio Dmitrij Ivanović! Okategorisan kao neborac još 1915. godine — parče germanske granate razbilo mu rebra negde pod Rigom — on je savesno služio kod zarobljeničke komande u Tetjušima. Kad bi praporščik Taraščenko, adutant pukovnika Tarelkina, obilazio kontrolišući naše stanove sa neverovatnom zlobom i ujedljivošću, stalno bi se uz njega našao i Dmitrij Ivanović. I dok se histerični praporščik ludo derao zbog neuredenog i razrogušenog kreveta kakvog »lajtnanta«, Dmitrij bi se Ivanović držao očinski i samilosno gledao u zgužvana »lajtnantova« ćebeta. Znao je on, da su u Tetjušima sami Slaveni. Čuo je, da se oni dele na austrofile i rusofile, ali njemu je bilo glavno, da to nisu Germanci i Vengeri (Madžari). Ove je smatrao strahotama za pravoslavlje.

— Bjedni Avstrijci! — govorio je Dmitrij Ivanović.

Da, »bjedni«! Oni bivaju zarobljavani na buljuke. Jedan Brusilov nagura ih u nedra »maćuške« Rusije za mesec dana nekoliko stotina hiljada!

— Vot, kak...! rekao bi Dmitrij Ivanović i mahnuo rukama kao da zgrće na hrpu dečje igračke. Često bi on tako dolazio k nama. Pa kad skine iznad mog kreveta balalajku, njegovo bi lice postalo blaženo kao da se nalazi na odsustvu u svom selu, tamo pod Ufom na Uralu.

Ponaprasno Panjka hodiš,
ponaprasno noški bjoš,
ničevo ti ne polučiš,
durakom damoj pajdoš —

pevao bi Dmitrij Ivanović i na konju žvižnuo originalno, podoficirski.

— Anton Pavlović! obraćao bi se meni — pevajte nam nešto iz Vašeg kraja!

Ja bih zaveo kakvu sremsku, bećarsku, a on je uživao sa velikim zanimanjem. Obradovali smo se, što će nas baš on pratiti do Odese.

— Za nekoliko dana Vi ćete biti srpski oficiri. Znam ja to! Već sam sprovodio ovakvu jednu partiju. Ostao sam u Odesi tri dana, a moji »Avstrijci« osvanuše u novim srpskim uniformama. Divna je Vaša uniforma, bogami! No dok ste još u tom mrskom odelu, moram da idem sa Vama, da Vas ne bi tko dirao. Ove ruske budale teško shvataju, šta su to dobrovoljci. E, al' kad dodete u Odesu! To je pravi evropski grad, verujte...

Dmitrij Ivanović opisao nam je unapred sve lepote i sve gadiluke ovog zloglasnog primorskog grada...

*

Rastasmo se sa drugovima u Tetjušima. Oni ostadoše, da dočekaju »zgodniju priliku« i »jasniju političku i vojničku situaciju«, a većina njih proklinjaše našu odluku kao nešto »nečuveno izdajnički«!...

Kao i svi Rusi, kad polaze na dalek put, tako je i Dmitrij Ivanović spremio golemi čajnik, privezavši ga za svoj ranac. Ukrcasmo se na ladu »Vitjaz«. Za nekoliko sati bićemo u Simbirsku. »Vitjaz« je plovio kao pravi vitez. Galebovi su ga obletavali kao zaljubljeni.

Imali smo odobrenje za drugi razred i za salon na ladi. Dmitrij Ivanović govorio nam je »Vaše blagorođe!«, što je zbunjivalo putnike. Udosmo u salon. Za jednim stolom kartalo se neko društvo. Po fizionomijama i odelu prepoznasmo u njima kolonizirane Nemce sa Volge. Osim toga govorili su nemački! Inače je salon bio prazan. Dmitrij Ivanović ostao je u trećem razredu.

Pogledi se Nemaca upršе na nas. Primetismo čak i »savezničku simpatiju«. Njima je bilo milo, da vide austrijske oficire. Poručismo čaj i počesmo da razgovaramo. Nemci naćuliše uši, da čuju, kojim to jezikom govorimo. Kartanje je zapinjalo. Napokon ustade jedan od njihovog stola i priđe k nama.

— Gestatten Sie, meine Herrschaften, eine Frage. Wo gehen Sie hin?

— Nach Odessa!

— Und warum denn?

— Wird sind serbische Freiwillige! oštro odgovori poručnik Borislav.

Da je javljen krah nemačke armije, ne bi se valjda ovi Švabovi više zgrozili. Uz komičnu i zaprepaštenu grimasu i zbunjen uzdah: »Ach, so!« povukao se taj gospodin svojima i pošto nešto prošaptaše, zadubiše se sa najozbiljnijim licima u karte. Nisu nas više ni pogledali. Dabome...

*

Na simbirskoj stanici uveo nas je Dmitrij Ivanović u vagon drugoga razreda. U jednom zasebnom odelenju sedela su dva mlada kozačka oficira. On im pokaza dokumente i zamoli ih, da li bi mogao do njih smestiti gospodu srpske dobrovoljce. Njih dvojica skočiše, pozdraviše nas i predstavivši se, dadoše nam mesta.

Dmitrij Ivanović ostade u hodniku. Samo na jednoj stanici pojavio se na vratima i zapitao nas:

— Vaša Blagorođa! Želite li čaja?

Prihvatismo i začas smo sa ruskim oficirima srkali vreo čaj, upustivši se u razdragan prijateljski razgovor. Oni su putovali na odsustvo sa karpatskog fronta u hersonsku guberniju. Javili su nam neugodnu i za nas neočekivanu vest, da je gigantska Brusilovljeva ofanziva potpuno zaustavljena. Bio je to oktobar 1916. godine. Znači, da je život Austro-Ugarskoj produžen.

— Desile su se skandalozne stvari u našoj vrhovnoj komandi! tumačili su nam oni. Defetizam, špijunaža...

Naš je voz rezao noć. Mrak je umotao silnu i nesretnu pravoslavnu zemlju. Zadremali smo, dok nije u vrata lupio Dmitrij Ivanović.

— Gospodo oficiri! Ovde treba da promenimo voz. Moraćemo i prenoćiti!

U gunguli pri izlaženju izgubismo iz vida naše saputnike. Uputili smo se u jednu obližnju »čajnaju«, da nađemo konak. Strpaše nas svu petoricu u jednu sobu. Dmitrij Ivanović leže na klupu u »čajnaji«. Tamo su počivala i dva smešna Kitajca sa egzotičnim vazama i svilom. Oni putuju neprestano kroz carstvo i trguju. Kroz drvene zidove čulo se njihovo čudnovato mrmljanje i tako jedva zaspasmo uz tu grotesknu kitajsku lingvističku muziku...

*

Kad smo sutradan jurili na stanicu, Dmitrij Ivanović je usput kleo Kitajce i njihovu robu. Protrčao je kroz sve vagone drugog razreda, no ovi bijahu već prepunjeni.

— Moramo u treći razred! ogorčeno će on. Udosmo u jedan napola prazni vagon trećeg razreda. Sedosmo u otvoreno odelenje. Vagon je naime bio samo u polovici pregraden. Ništa, bar ćemo se nagledati šarene publike. Zaposedosmo nas trojica jednu klupu, a dvojica drugu vis - a - vis nama. Do njih se posadi neki pretpotopni seoski pop »baćuška« sa masnom, smeđom bradom a kosom, koja mu je nečistoćom upropastila čitavu ogrlicu, od izbledele mantije. Dmitrij se Ivanović pope na one daske, kuda se meću stvari.

— Meni će ovde biti dobro! dobaci on, pošto se ispružio, bacivši ranac pod glavu. Bio je nad nama kao anđeo čuvar. Za nekoliko minuta odelenje se pretrpalo. Mesta za sedenje nije više bilo. Ovakvu gužvu znadu proizvesti samo seljaci i seljakinje, operišući u malom prostoru sa nespretnim i glomaznim košarama i torbama. Njih desetak moralo je stajati po sredini. Htedosmo, da se dignemo, ali Dmitrij Ivanović viknu:

— Samo sedite! Vi ste prvi došli! On je hladnokrvno izvadio »mahorku« i počeo da pravi cigaretu u formi sitnog fišeka.

Voz krete, a svet pogleda sa nepoverenjem u naše austrijske uniforme. Nasta neko pritajeno gundanje. Jedan je čovek osrednjih godina, obučen u priprosto građansko odelo stojao odmah do nas. Promeri prezrivo nas, pa Dmitrija Ivanovića i reče poluglasno seljacima:

— Austrijanci sede, a mi Rusi moramo da stojimo!

— Tako je! potvrdiše nekoji.

— Zato mi ratujemo i plaćamo poreze! progovori glasnije jedan krupniji seljak u pohabanoj šubari. Ostali počeše da odobravaju i nas ošinu nekoliko besnih pogleda.

— To se tebe ne tiče! začu se odjedared miran glas Dmitrija Ivanovića odozgo. On je promatrao s visoka putnike i bez uzrujavanja pušio svoju sirotinjsku cigaretu.

— Zar Austrijanci imaju veće pravo od nas na ruskim železnicama? planu onaj građanin do nas.

— To se tebe ne tiče! nešto jače viknu Dmitrij Ivanović.

Nama postade neugodno. Ljudi su bivali sve neraspoloženiji. Šuteli smo i čekali, šta će to da bude. Tad se umeša »baćuška« — sveštenik:

— Pa šta su Vam krivi ovi kukavelji? Oni nisu više naši neprijatelji, čim su bacili puške i predali se! Kako bi bilo Vama, da ste u ovako jadnom položaju?

— Lepo podučavaš svoje stado, baćuška! ironički dobaci onaj građanin.

»Baćuška« se ražesti i poče da citira sveto pismo. »Ljubi i neprijatelje svoje!«

— Koješta, baćuška! Austrijanci ubijaju naše, kad ih zarobe, a mi da njih milujemo. Ne čudim se tebi. To ti je zanat da propovedaš ljubav, ali je gadno, kad se i ovaj podoficir, carski vojnik, toliko zauzima za njih! resko izgovori onaj građanin.

— To se tebe ne tiče! zagrmi Dmitrij Ivanović ljutito i podiže se sa svog ležaja.

— Ne tiče me se? A šta ti misliš, da sam ja budala? Stani malo, golube! I ja sam bio »stariji unteroficer« i znam, kako treba da se postupa. Ja sam svoju krv prolio za ovu zemlju i sad sam invalid. I ja, da stojim, a oni, koji su me unesrećili da sede? Divan si ti branitelj otadžbine! raspali se građanin.

Dmitrij Ivanović smrsi neku originalnu rusku kletvu i skoči dole. Gurne u stranu građanina, na kome se uostalom nije videlo da je invalid, pa izađe naglo napolje. Neki seljaci kunući ustadoše, a građanin je sipao za Dmitrijem Ivanovićem obilan periferijski leksikon psovaka. »Baćuška« je sve umirivao. Mi smo ostali nepomični, samo nam se u obraze ušuljalo bledilo. Da nas ne napadnu?

— Momci! Zašto grešite duše nad golorukim i mirnim ljudima? stojećki je galamio »baćuška«.

Najednom se snažno rastvoriše vrata, a u odelenje upade Dmitrij Ivanović, mrk kao sibirski vuk i uz njega iskrsnu kondukter.

— To je taj bundžija! pokaza na građanina Dmitrij Ivanović, a kondukter dreknu:

— Napolje!

Zgrabi za ramena građanina i pre nego što je ovaj mogao da se odupre, izgura ga na hodnik i bučno prebaci u drugi vagon. Šutnja i blesak iznenađenja.

— Đavo ga odneo! Budala! promumlja Dmitrij Ivanović i smireno poče da se penje na svoj golubinjak. Baćuška je seo natrag kao u neprilici, a jedan seljak ponizno povuče za šinjel Dmitrija Ivanovića i nešto ga šaptom upita. Ostali su se zgledavali plašljivo i nerazumljivo. Čusmo, kako Dmitrij Ivanović odreza:

— Srbi, dobrovoljci!

Sva se lica u tren oka preobraziše i nas posuše nenadani, snishodljivi osmesi.

— Ah, Srbi! To su naši saveznici, heroji... o Srbi! šuštalo je po vagonu od usta do usta. Priznanja, pohvale, o... oh...

— Gospoda su srpski dobrovoljci? Imjeju čest klanjatsja! blaženo nas pozdravi »baćuška«.

Vedro je raspoloženje bilo povraćeno. Masa je zadovoljna i izvinjava se milim gledanjem.

— Srbi su isto pravoslavni kao i mi! tumačio je »baćuška« seljacima, koji su pokorno klimali glavama.

Mi smo se brzo snašli, i ako smo bili sva petorica katolici i Hrvati. Čak smo »baćuški« tolkovali bogosluženije iz naših pravoslavnih crkava...

Dmitrij Ivanović zažmiri kao da mu se spava. E, natriumfovao se on! I kao da mu je ispod časti govoriti s ovim neznalicama. Zato nije hteo ni da daje detaljnija objašnjenja. On je svoje kazao: »Srbi dobrovoljci!« Dve čarobne reči, pred kojima svi ustuknuše... I sad ga se dalje ne tiče...

*

— Harkov! Harkov!

Strka i guranje na jednoj od najvećih ruskih stanica. Kolosalnost harkovskog »vokzala« ušla je na selima u priče. U njegove čekaonice i restauracije može da se zbrine tri hiljade putnika.

Dmitrij Ivanović otrča, da nas najavi komandantu stanice. Pričekasmo ga u restauraciji drugog razreda. Publika se obazirala za nama sa samim uskličnicima, znakovima čuđenja ... Šta više ovde ovi Austrijanci bez pratnje? Hm! A kad tek uđe sa Dmitrijem Ivanovićem jedan debeli, dobroćudni praporščik, pa nas pozva u zasebnu trpezariju, u velikoj sali zgrčila se nad svim stolovima radoznalost i neponjatni upitnik. Ta mi smo, zaboga, ušli u prostorije, gde na vratima piše »Zatvoreno!«, a tu ručavaju i večeravaju na proputovanjima samo visoke, zvanične ličnosti carstva. Na primer: ministri! Vrag će to da razume ...

*

Četvrti dan našeg puta stigosmo u Odesu. Bilo je podne. Odmah primetismo, da se u tom gradu niko ne osvrće za nama. Ej, koliko je ovakvih prošlo ovuda pre nas! Na hiljade ... Tu se smeškaju samo srpskim oficirima, onima lepim junacima sa Dobrudže ...

Pošto nas je predao načelniku štaba dobrovoljačkog korpusa pukovniku Kušakoviću, Dmitrij Ivanović Karmanov poče da se oprašta. Stužio se vredni podoficir i veli:

— Vaše blagorođe! Nemojte zaboraviti Vašeg Karmanova. Ja sam Vas zavoleo ko svoju decu. Vi ste mnogo srdačniji od naših oficira. Hej, da mi je sa Vama na front! Pamtili bi me Bugari i ako sam neborac. Pišite mi koju kartu. Još ću ja, dadne li Bog, dovesti ovamo koju partiju Vaših drugova. Proščajte, gospoda!

Bratski se izrukovasmo sa našim dobrim Dmitrijem Ivanovićem. U njegovom izmučenom i neispavanom podoficirskom oku videla se jedna čestita ruska suza. Svetla i mekana kao blagoslov patrijarhov, brate moj ...

Z a g r e b, decembra 1923.

LISTAK

SOKOLSKI SABOR I SLET U ZAGREBU.

Na prvom sokolskom saboru, držanom odmah iza prevrata god. 1919. u Novom Sadu, ujedinili su se svi jugoslavenski Sokoli u jedinstvenu sokolsku organizaciju »Jugoslavenski sokolski savez«. Sokoli iz svih strana — gdje živi naš narod — zaključiše na tom saboru, da se dokidaju plemenska sokolska društva; postojeća srpska, hrvatska i slovenska društva imadu se sjediniti u jedno Sokolstvo, u kom se ne pita za pemenske i vjerske razlike. Nekadanjim osnivačima srpskih, hrvatskih i slovenačkih Sokolstva bio je pred očima najveći ideal: jedinstvo svih sokolskih jedinica u svim plemenima našega naroda. Svi su sokolski radnici i u najtežim prošlim vremenima isticali jedinstvo našeg troimenog naroda. Svi oni naši ljudi, koje zovemo danas velikima: Karađorđe, Gaj, Strossmayer, sijali su sjeme jedinstva i bratske ljubavi u našem narodu.

Sokolstvo je oduvijek držalo najvećom svojom zadaćom zbližiti otuđenu jednokrvnu braću, brisati plemenske razlike, kako bi pod svojim barjakom skupili sve sinove našeg naroda — iz svih strana, ma spadale one pod ikoju vlast u državi.

Prva zadaća Sokolstva, iza oslobođenja našeg naroda, bila je pozvati svu braću pod jedan barjak. Više od ikojeg društva za očuvanje narodne snage, dužno je bilo Sokolstvo, da provede u svojim redovima jedinstvo, da se prvo postavi na branik naše slobode i našeg ujedinjenja.

Veliki dio Sokolova iz svih strana naše države shvatilo je ovu svoju zadaću.

Prošlo je gotovo pet godina, što je Sokolstvo ujedinjeno i što se bori protiv svih sila, koje opet nastoje raspiriti mržnju brata na brata i otkrivati stare rane. Jugoslavensko je Sokolstvo uhvatilo zdrav korjen — osobito u srcima mladeži, ove uzdanice naše, na kojima leži budućnost ovog naroda i ove naše ujedinjene države. Poslije petgodišnjeg opstanka dokazao je jugoslavenski sokolski savez svoju sposobnost za život i opravdao je svoju egzistenciju. Međutim se je pokazalo gdje i kako valja upreti sve sile, da novom Sokolstvu damo najbolje uslove za daljnji razvoj i napredak.

Već je na prvom sokolskom saboru zaključeno, da se svake pete godine održi sabor; drugi sokolski sabor neka se drži u Zagrebu. Taj sabor ima, da uz riješavanje ostalih pitanja odluči gdje će biti daljnjih pet godina sijelo Jugoslavenskog sokolskog saveza. — Kako su braća Slovenci najstariji naši sokoli, te prema tome tehnički i najspremniji, to je najbolje, da ostane sijelo Saveza u Ljubljani.

Na dane od 15. do 17. augusta ove godine, sakupiti će se u našem Zagrebu sokoli ne samo iz cijele naše države, već će doći k nama i sokolovi iz cijelog Slavenskog svijeta. Novosadski sokolski sabor ujedinio je sokolska društva svih plemena našeg naroda u jedan jugoslavenski sokolski savez, a sada treba da upotpunimo još ono, što nijesmo mogli predvidjeti na prvom saboru, što je ostalo neriješeno ili se pokazalo preuranjeno. Jugoslavensko Sokolstvo jedna je grana velikog slavenskog Sokolstva; ovom Slavenskom Sokolstvu udaren je već temelj. Na zagrebačkom sokolskom saboru sastati će se zastupnici svih slavenskih naroda, da se Slavensko Sokolstvo utvrdi.

Kako će biti te dane u Zagrebu sakupljen velik broj sokolova, to je odlukom jugoslavenskog sokolskog saveza određeno, da se u to vrijeme priredi u Zagrebu pokrajinski slet.

Zagreb je sijelo jedne od najvećih sokolskih župa, koja nosi ime »župe kralja Petra Svačića«. Ova se župa proteže od Banovine čak u slovensko Posavlje, prema tome su u njoj zastupana, gotovo jednako sva tri plemena našeg naroda. Na tom sletu sudjelovati će i članstvo drugih župa jugoslavenskog sokolstva, a doći će i ostala slavenska braća — osobito češki i ruski sokolovi. Oči čitavog slavenskog sokolstva biti će u vrijeme sleta svraćene na Zagreb — onaj Zagreb u kom se je rodila velika jugoslavenska ideja, ideja o jedinstvu našeg naroda!

Na ovome sletu vježbati će đak uz seljaka, radnik uz vojnika, naraštajac uz naraštajku, sestra uz brata, otac uz sina. Sve što hoće služiti ideji jedinstva, ljubavi k otadžbini i cjelokupnom našem narodu naći će se složno u sokolskom kolu.

Za taj se pokrajinski slet zanima i njegovo Veličanstvo, naš kralj Aleksandar, koji je zagrebačkim sokolima, prigodom posjete u Beogradu gotovo obećao, da će primiti pokroviteljstvo nad tim sletom.

To je povećalo oduševljenje u sokolskim redovima, koji pripremaju zagrebački slet. Ovim sletom hoćemo pokazati veliku našu ljubav cjelokupnom našem narodu, svim njegovim plemenima, jednako Srbima, kao Hrvatu tako i Slovencu. Pokazati ćemo cijelom svijetu da se ponosimo, da smo složni i jedni, da nas vodi samo ljubav, jer ne ćemo niti koga vrijeđati, niti koga žalostiti. Dani sleta neka budu vedri i veseli dani sloge — u kojima treba, da svi zaboravimo na sve, što bi nam moglo pomutiti našu sreću. Dani sleta neka nam donesu porast narodne svijesti, neka nas osvježe u radu jedinstva i snage cjelokupnog naroda.

Ovaj slet neka bude smotra dosadanjeg rada, neka pokaže naš napredak, naš odgoj i naše nastojanje. Svima treba pokazati što hoćemo, kuda težimo — jer se našom težnjom i svrhom možemo samo ponositi.

Zagreb, koji ne samo da leži u sredini slavenskog svijeta — on treba još da pokaže, da je zbilja i srce slavenskog svijeta, kako je to već pokazao kod prijašnjih sletova, koje su posjetila sva slavenska braća.

Sve se sprema na doček braće, pa i onaj, koji nije svrstan u sokolskim redovima može i mora doprinijeti nešto uspjehu ove velike narodne manifestacije.

Neka bude ovogodišnji zagrebački slet dostojna manifestacija narodnog jedinstva i slavenskog osjećaja.

M. Urban.

ПАЛИНДРОМ.

Шта је палиндром? То је грчка реч »палиндромос«, која најпре значи онаке речи, које гласе једнако, читао их човек спреда или страга; такове су на пр. у нашем језику: око, боб, потоп, терет, мењем. Затим палиндром значи онакав стих, који се може спреда и страга слово по слово читати, па једнако гласи. Будући да је такав стих, особито

подуљи, у сваком језику врло тешко саставити, зато има веома мало палиндромских стихова. Ево један латински палиндромски хексаметар:

Signa te, signa, temere me tangis et angis, т. ј. знаменуј се, знаменуј (или: крсти се, крсти), узалуд ме дираш и плашиш. Речи et angis ако се читају страга, излази: signa te и т. д.

Место палиндром (или палиндромски стих) каже се такође: рачји стих (латински: versus cancrinus), јер иде натраг као рак.

Ако је тешко (како већ рекох) саставити један палиндром или рачји стих, о оно је куд и камо теже саставити песмицу од неколико рачјих стихова, т. ј. да је можемо читати почињући од прве речи у првом стиху и од последње у последњем стиху, па ипак да гласи једнако. То је мајсторија, око које ће се узалуд трудити и највештији стихотворци. Такву је мајсторију пре 120 година начинио гласовити класички филолог Немац Фридрих Аугуст Волф (онај, који је год. 1795. доказивао, да песника Хомера, као једнога јединог лица, никад није било, него да су Илијада и Одисеја дела различних песника).

Кад се Наполеон год. 1803. спремао, да с француском флотом завојшти на Енглеску и да јој сатре њезину морску снагу, онда Волф сложи ову латинску песмицу, која се састоји од три т. зв. дистиха (т. ј. три хексаметра и три пентаметра):

In Napoleontem.

Vaticinor tibi quod navalis laurea cinget
Tempora nec magnas spes mare destituet,
Deiciet tua gens cunctas nec Gallia victrix
Denique frangetur litus ad Albionum.
Sors bona, non mala sors concludet proelia, quare
Saecula te dicent: pars bona, non mala pars.

То значи: Проричем ти, да ће (ти) поморска ловорика закитити чело и да (ти) море не ће осујетити велике наде, твој ће народ све (народе) оборити, и победна Француска не ће се напокон разбити код албионске обале. Добар удес, не зао удес свршиће бојеве, зато ће (будући) векови тебе звати: добар део, не зао део. — Овде ваља додати, да је »Албион« песничко име за Енглеску, — а Наполеоново презиме »Buonaparte« управо значи: добар део.

Волфова се песмица може читати и страга, т. ј. почињући с последњом речју, и онда излази такође 6 стихова (3 хексаметра и 3 пентаметра), а не треба ниједне речи ни мало променити ни преместити. Песмица онда гласи:

Pars mala non bona pars dicent te saecula, quare
Proelia concludet sors mala, non bona sors.
Albionum ad litus frangetur denique victrix
Gallia nec cunctas gens tua deiciet,
Destituet mare spes magnas nec tempora cinget
Laurea navalis, quod tibi vaticinor.

Сад је смисао противан ономе, који се добива, кад се песмица чита спреда; тамо се каже: »ти ћеш, Наполеоне, победити Енглеску и прославићеш се«, а овде се каже: »не ћеш победити и не ћеш се прославити«. Сад песмица у преводу гласи: Зао део, не добар део зваће те (будући) векови, јер ће бојеве свршити зао удес, не добар удес. Код албионске обале разбиће се напокон победна Француска, и твој народ не ће оборити све (народе), море ће (ти) осујетити велике наде, и чело (ти) не ће закитити поморска ловорика, то ти проричем.

Како се види, Волф је замерној својој мајсторији, што је саставио песмицу од 6 рачјих стихова, додао и ту велику мајсторију, што песмица, ако се страга чита, даје противан смисао. Не може се дакле човек доста начудити Волфовој палиндромској песмици, која је осим свега, што је о њој речено, написана класичким латинским језиком и мерилом (метрумом).

Напокон треба додати, да је Наполеон само спремао поморску војну на Енглеску, али је од ње одустао видећи, да не може ништа оправити.

Т. М.

OD SIGNALA SVIJETLOM DO ETERSKOG VALA.

Od kada postoji historija čovječanstva, mogu se u njoj bilježiti pokušaji raširivanja raznih vijesti. Posmatramo li prastara svjedočanstva najstarijeg ljudskog djelovanja, koja dobivamo iz zemaljskih slojeva, naročito iz kamenog doba pred kojih 100.000 godina, to ćemo opaziti, da su ti praljudi već tada imali neka ognjišta, koja nisu prosto služila tek za grijanje i pripravljanje jela. Možda nam u tim ognjištima leže prvi tragovi najranijih pokušaja dojavljivanja vijesti drugim hordama. To naročito naglašava dr. Eugen Neepor u svojem nedavno izašlom djelu »Radioamateur« (»Broadcasting«). To je ujedno i udžbenik i pomoćna knjiga za radioamateure svih zemalja. Prvo poglavlje posvećeno je upravo razvoju te dojavljivačke službe. Znakovno dojavljivanje (prenošenje) plamenog svijetla čini se da je bilo najstariji oblik izmjene vijesti za veće daljine. Ova izmjena vijesti bila je uobičajena nesamo u najstarijim kulturama Egipćana i Babilonaca, nego i u svem starom vijeku. Svjetlosne signale nalazimo još danas i kod primitivnih naroda, pored upotrebe dima za signaliziranje i tajanstvenih glasovnih zvučnih znakova, afrikanskog govora pomoću bubnja itd. Mnogo je vremena prošlo dok je u novijem kulturnom razvitku došlo do upotrebe drugih optičkih sredstava na pr. semafora u svrhu dojavljivanja vijesti. U to su se novine silno razvile, ali čovječanstvo, koje dnevno postaje sve nestrpljivije i ište neprestance sve brže obavijesti, ne može pomoću štampe odmah doznati za novosti. Telefoni i telegrami služili su samo kao pomoćna sredstva za izgradnju žurnalistike (novinstva). Najbrži i najradikalniji način raširivanja vijesti danas je svakako bežična telefonija, pomoću takozvanog Broadcastinga, američke oznake za takvo raširivanje vijesti. Činjenica, što su do sada vijesti, raširivane Herzovim valovima bile tek telegrami u Morseovim znakovima i uslijed toga poznate samo uskom krugu, koji te znakove mogu čitati, dugo je sprječavala da se taj način upotrijebi i postane prometalom »za sve«. Tek kada je 1920. g. uspjelo Paulsenu sa generatorom lučne svjetiljke proizvesti bežičnu telefoniju, tek se je po tome pokazala mogućnost direktnog bežičnog raširivanja vijesti. I opet je prošlo nekoliko godina, dok nije misao Broadcastinga prviput bila izrečena.

Godine 1908. sačinio je američki pronalazač L. de Forest prvi pokusni aparat, koji je po prvi puta jednom krugu slušalaca radio-telefonski prenio muziku New-Yorške opere. Ovim činom rodio se Broadcasting, bežično prenošenje vijesti. Sa jednog mjesta razašiljanja modificirani valovi govora ili muzike razašilju se na sve strane, po bilo kojoj množini slušalaca oni se hvataju bez ikakvog međusobnog unakrštavanja bez međusobnog uticaja i smetnje. Nesavršenost, koja se još uvijek tom aparatu prepisivala, nije dopuštala niti u Americi da se razvije do uspjeha. De Forest uvidio je nuždu za postavljanjem stanica odašiljanja u svakom većem gradu, tako da sa sobom sastavljaju krugove slušalaca. Njemački jedan stručnjak, dr. S. Loewe, predložio je u septembru 1920. čitavu godinu dana prije, nego je bežični saobraćaj i amaterstvo u Americi uveden; predlagao je dalekosežnu sliku Broadcasting-službe, koja bi se imala od jedne berlinske Radio-firme organizovati: »Dvadeset milijuna familija imade u Sjedinjenim Državama. Kad bi se znalo kako ovi ljudi ovdje žive duševno gladni, kada bi jednom duh Američanina proučili, koji se za svaku novu tehničku mogućnost upire, tada ćete razumjeti, kada tvrdim da je ideja bežične telefonije samo ovdje izvediva. U ovoj zemlji postoje uvjeti za upravo silne i neočekivane uspjehe: telefon, telegraf, svijetlo, sila, sve je ovdje u privatnim rukama. Golemo polje dato je već ovdje i samim fabrikama, koje upotrebljuju takve uređaje prosto za zabavu svojih radnika, za koju su do sada već angažovani čitači, muzičke kapele i umjetnici«. Ovaj široki plan ostao je tada u Berlinu nezapažen. U Sjedinjenim Državama naprotiv u jesen god. 1921. amaterski saobraćaj raširio se upravo u kolosalnim razmjerima, na milijune aparata za primanje postavljeno je i upotrijebljeno u sobama za stanovanje, kontoarima, fabrikama, bankama, hotelima, plesnim dvoranama itd., u automobilima, željezničkim kolima, na ladama, u poljodjelskim i drugim poduzećima. Tako je iz jednostavnog bežičnog prenošenja vijesti postao nosioc kulture prvoga reda, čija se izgradnja u budućnosti danas još ni izdaleka ne da pregledati.

ZAGONETKE.

ZAGONETNO PISMO.

Prijo Miško!

Moj prijatelj popeo se na dub. Rov nikad nije našao, premda je more bilo čas plitko čas duboko. Kao majčina maza dar je dobio: to je mala srebrna rijeka, koja se skriva za grebeni; povrh njih visi sakriveni brodar. Most Arnauti razrušiše. S kopljem udariše na čovjeka , ali ne pogodiše ništa, pak se hitiše konjicu na leđa i pobjegoše. Nikšiću pisati. Rublje mu je kuma novo poslala.

Ljubi njega i Tebe

Tvoj Ivan Planinac.

Što se krije u ovom zagonetnom pismu?

ODGONETKE.

Rješidbe. 1. Uzmimo, da je prosjak u početku imao X novaca, onda je poslije prvoga prelaza imao 2 X, a poslije povratka 2 X — 300 p. Kod drugoga prelaza podvostručila mu se gotovina na 4 X — 600 p.; kod drugog povratka baci on opet 300 para u rijeku, a preostaje mu 4 X — 600 — 300 p. Kod trećeg prelaza imao je 8 X — 1800 p., a na povratku samo 8 X — 1800 — 300 = 44 pare; 8 X = 2104. Dakle X je iznosio 263 p. t. j. u početku je imao 2 Din 63 pare.

STROSSMAYEROVA ČITANKA.

Kao stoti, jubilarni svoj svezak izdala je zagrebačka »Narodna Knjižnica« izbor iz Strossmayerovih pisama, govora i poslanica. Vodila ju je kod toga pohvalna težnja, da misli i djelo najvećeg našeg biskupa približi što širim krugovima našeg naroda na najjednostavniji način: riječima samoga biskupa. Izbor je načinio sveučilišni profesor dr. M. Prelog. Naslovni list donosi Strossmayerovu glavu od I. Meštrovića, dok je u tekstu reprodukcija Meštrovićeve studije za Strossmayerov spomenik u Zagrebu. Evo nekoliko naslova iz ove zanimive »Čitanke«: Biskupovo geslo. — Biskup o svojoj materi. — Biskup i Rački. — Kako treba da bude svećenstvo? — O crkvenom jedinstvu. — Biskupov patriotizam. — Biskup o ustavnoj slobodi. — O jedinstvu naroda. — O Srbiji. — Biskup Ljubljani. — O orijentalnom pitanju. — Čestitka Rusima. — O sveučilištu. — Biskupovi savjeti studentima. — Biskup srednjoškolskoj omladini. — O Dalmaciji. Protiv austrijske i madžarske centralizacije. O hrv. državnom pravu. — O Zlatnom Pragu. — O Francuskoj. — O ženi. — Kršćanstvo nije prodrlo u dušu i svijest ljudi. — Biskup i evolucija. — Biskup na vatikanskom koncilu. To su samo nekoliki naslovi, no već iz njih se vidi, kako je svestrano zahvaćena biskupova ličnost i kako je temeljito prikazana njegova ideologija tako, da je to doista Strossmayerova čitanka. Ne bi smjelo biti ni jedne naše kuće, ni jedne naše obitelji, nijednog našeg pismenog čovjeka bez ove lijepe i korisne knjige. Naročito je preporučamo našoj omladini. »Narodnu Knjižnicu« ide hvala, da je za svoj jubilarni broj došla na tako vrijednu zamisio tim više, što će ona s tim čitankama i nastaviti. Tako će doskora slijediti Račkijeva, pa Vukova, Starčevićeva i Mrazovićeva čitanka. Ova »Strossmayerova čitanka« jest i vrlo jeftina: stoji samo Din 10.—, vezana u poluplatno Din 15.—, štampana na najfinijem papiru, vezana u cijelu kožu, sa zlatorezom i zlatnim naslovom Din 60.— (mali broj primjeraka'. Poštarina posebno. Godišnja pretplata na »Narodnu Knjižnicu« Din 100.—. Adresa: Narodna Knjižnica, Zagreb, Vojnička ulica 13.

ROMANI KARLA MAYA.

Old Surehand.

Događaji ovoga romana odigravaju se na divljem zapadu Sjeverne Amerike, u nepreglednim prerijama, strahovitim pješčanim pustinjama Texasa i silnim prašumama Rocky-Mountainsa.

Pripovijest o nesretnom Old Surehandu, kojemu su zločinci izdajnički uništili oca i rastavili ga na mnogo godina od majke, ispripletena je vanrednim opisima divljeg američkog zapada sa svim njeogvim strahotama, borbama sa zločincima, Indijancima i divljim zvijerima, a nad svim time lebdi, kao sjajna prikaza, indijanski poglavica, hrabri, plemeniti i umni Winnetou i njegov drug Old Schatterhand, čijom je oštroumnosti i bila razriješena zagonetka Old Surehanda, a vječnoj pravdi zadovoljeno. Dvije knjige: I. knjiga 566 stranica Din 35.—, II. knjiga 888 stranica Din 60.—. Poštom za Din 12.— više.

Inkina oporuka.

Roman je iz pampasa, prašuma i Cordillera Južne Amerike, domovine crvenokožnih vladara — inkâ — nekoć velikih država zamjerno visoke kulture. Dolaskom Evropejaca, u XVI. vijeku, nestalo je tih država i te kulture, ali je u predaji i osvajača i nesretnih podjarmljenih urođenika ostala priča o nekom silnom blagu, koje su inke sakrili pred požudom okrutnih osvajača Španjolaca i Portugalaca.

Roman sam odlikuje se vanrednim opisima i prikazima Južne Amerike o osobitim obzirom na nalaze ostataka davno izumrlih pretpotopnih životinja, te se čita s najvećim uživanjem.

Izlazi u svescima po 32 stranice. Cijena je svakome svesku Din 2.50, a cijela će knjiga stajati oko Din 40.—.

KRALJ SOLOMUN.

Litavski napisao: *S. G. Frug.* S esperanta preveo *F. L. Jugov.*

I.

Dosadno je bilo kralju u prekrasnoj palati od cedrovine, zlata i slonove kosti. Dosadivao se u tihim alejama mirisnog parka. Mučila ga velika dosada — dosada vrlo bogatih, koji mogu sve da postignu, dosada vrlo srećnih, kojima riječ »nešto željeti« nema više nikakvog značenja.

Samo mu je još u jednoj stvari bila razonoda u šahu. Već je odavno — još za mladih dana — zavolio tu igru. Iz blizih je i dalekih strana pozivao radže i hanove na utakmice. Deseci gradova, bezbrojne množine arapskih konja, cijeli karvani najfinijih tkanina, slonove kosti, alemkamenje i istočni mirisi, imali su da budu nagrada pobjediteliu. Ali pobjednikom je bio on.

Pokušao je da nađe igrača među svojim dvoranima. Među njima bilo je ljudi velikog uma i, kako su svi mislili, vrlo dobrih igrača, ali... ali svi su oni — kao što se razumije — gubili igre... Kralj je bio i više nego pametan, a da povjeruje u njihovu iskrenost. — »Ne«, riješi se on — »treba da moj igrač nikako ne zna, s kim igra, pa će samo tad moja pobjeda biti uistinu pobjedom«.

I preobućen, sad kao trgovac, a sad opet pao putnik, uze kralj da posjećuje najudaljenije predjele svoje prijestolnice, karvanseraje i vinare, tražeći igrača.

II.

Jednom — za perijoda proljetnih kiša — kad se je divna prijestolnica Hanaana gubila u nježnom mladom zelenilu, smokve propupale, a vinova loza u cvatu širila ugodni svoj miris, sretne kralj, pod jednim stubištem svetišta, časnog starca, po izgledu šejka iz Pustinje. Tamo je — kao što je Solomun znao — mogao čovjek da nađe ne samo vrlo dobrih jahača, hrabrih ratnika, inspirisanih mudraca i pjesnika, nego odličnih igrača šaha.

Iza običnih pozdrava, poče kralj nesvijesno da govori o šahu. Na tankim usnama starca pojavi se jedva zamjetljivi smiješak; refleks njegov rasplamti se u duboko upalim mu očima, zakriljenim pahuljastim, kao snijeg sa vrhunca Libanona belim obrvama.

»Šah... šah«, promrmlja on tiho — »da, to je predivna igra, mudra igra, kod koje — kao što se dešava često i u životu — sve ovisi od jednog poteza... samo od jednog jedinog poteza...«

»Gospodine«, reče kralj — »ne bi li da odigraš sa mnom jednu partiju... Eno u onoj ulici, koja vodi k »Vratima Vodâ«, nalazi se karvan-seraj; tamo će da nas posluže dobrim, mirisnim vinom, a naći će se i zgodno mjesto za šah«.

»Pa dobro, hajdemo!«, odvrati starac i oba se igrača nađoše domala za šahom.

U prisutnosti tog starca osjeti kralj nekakvu čudnu, nejasnu bojazan, koja mu se učini to čudnijom, što se je već nakon prvih par poteza moglo opaziti, da je starac prilično nevješt igri. U samih petnaest minuta uvjeri se kralj, da će protivnik izgubiti partiju. I na lijepom obrazu — tada još mladog Solomuna — pojavi se izraza gnjevnog prezira.

»Izgubio si, starče«, reče on — »tek priznaj, da si to učinio vrlo lakoumno i nešto prebrzo!«

»Ja da sam izgubio — kažeš — lakoumno i prebrzo. Ali još lakše i brže mogao bi Ti da izgubiš... Treba da učinim samo jedan potez... jedan jedini potez — i Ti si izgubio...«

»Pa učini tako!«, poviče on: »pokaži... dokaži to«. I vatrenim pogledom proždiraše blijedu, košćatu ruku starčevu... No sad se dogodi nešto neočekviano, čudnovato: ta ruka poče, da se gubi, iščezava...

Kralj podiže oči i studen ga podiđe od nehtičnog straha — lik je starca iščezao, tek je pod bijelim, platnenim natkrovom lebdio nejasan oblačić, koji se zamalo rasplinuo.

Sluga, koji se uto pojavio, odgovori na upite kraljeve: »Plemeniti bi gospodin valjda da se šali, kad pita za starca, kojega ovđe nikako nije ni bilo«; a u tom je on bio tako ubjeđen, kao što je bio stalan, da na Libanu nema cedra, na kojem bi raslo grožđe ili smokve.

(Nastavit će se.)

Op. ur. Donosimo taj prijevod prijevoda, da mladi naši prijatelji na živom primjeru osjete, kakovu korist pruža upotreba takovog jezika, koga bi svi razumjeli.

RDAG. K. ANDRIJAŠEVIĆ - ZAGREB

PRILAZ ĐURE DEZELIĆA 75 INTERURBAN TEL. 22-64

Carinsko posredništvo
Stručno carinjenje robe

Carinsko pravozastupništvo reklamacije. Informacije za sva pitanja carinske transportne struke.

Otpremništvo robe
Svakovrsni prevozi

Prijem robe u vlastita skladišta Zastupništva i stalne veze otpremničkih kuća u zemlji i u inostranstvu.

NOVE KNJIGE

L. Zuccoli: *Za njena usta.* Roman . . Din 15.—

Prof. Bernardo Brixy: *Zadaci iz algebre i geometrije.* S uputama i rezultatima za srednje škole . . . . . „ 50.—

*

Prof. Ernest Pascher: *Njemačka čitanka za V. i VI. razred srednjih škola* . . . „ 70.—

*

C. Brachvogel: *Majka Bonaparta.* Roman. . „ 15.—

*

L. Pirandello: *Izopćena.* Roman . . . . „ 20.—

*

A. Kovač: *Impresije iz jedne epohe* . . „ 25.—

*

B. Mašić: *Bojne priče* . . . . . „ 20.—

*

M. Marjanović: *Vladimir Nazor* . . . . „ 20.—

*

Maks Oker-Blom: *Mira kod ujaka liječnika* „ 8.—

*

„ „ „ *Kod ujaka liječnika na ladanju* . . . . . „ 6.—

*

Šalje se samo pouzećem ili uz napred poslan novac i za poštarinu. *Hrvatski štamparski zavod d. d. Nakladno Odjeljenje, Zagreb, Marovska ulica br. 30.*

Varaždinska gimnazijska ekstenza

izdala je veoma ukusne i umjetnički izrađene razglednice sa slikom pok. Dr. V. Jagića. Ćijena 2 kom. 5 Din. Preporućuje se mladeži, da ih kupuje.

Lj. Krajačić:

Bakičina tuga i druge pripovijesti

Preporućuje se mladeži, kao dobra lektira.

Izdanje knjižare

V. Jurić Split

dr. Deanović - Petravić

Antologija savremene Jugoslovenske lirike

str. 336.

Cijena Din 30·—

Narudžbe prima knjižara

Vinko Jurić

Split (Dalmacija)

Narodni trg br. 5. Šubića ul. br. 10.

ODGONETKE.

Rješidbe. 1. Uzmimo, da je prosjak u početku imao X novaca, onda je poslije prvoga prelaza imao 2 X, a poslije povratka 2 X — 300 p. Kod drugoga prelaza podvostručila mu se gotovina na 4 X — 600 p.; kod drugog povratka baci on opet 300 para u rijeku, a preostaje mu 4 X — 600 — 300 p. Kod trećeg prelaza imao je 8 X — 1800 p., a na povratku samo 8 X — 1800 — 300 = 44 pare; 8 X = 2104. Dakle X je iznosio 263 p. t. j. u početku je imao 2 Din 63 pare.

STROSSMAYEROVA ČITANKA.

Kao stoti, jubilarni svoj svezak izdala je zagrebačka »Narodna Knjižnica« izbor iz Strossmayerovih pisama, govora i poslanica. Vodila ju je kod toga pohvalna težnja, da misli i djelo najvećeg našeg biskupa približi što širim krugovima našeg naroda na najjednostavniji način: riječima samoga biskupa. Izbor je načinio sveučilišni profesor dr. M. Prelog. Naslovni list donosi Strossmayerovu glavu od I. Meštrovića, dok je u tekstu reprodukcija Meštrovićeve studije za Strossmayerov spomenik u Zagrebu. Evo nekoliko naslova iz ove zanimive »Čitanke«: Biskupovo geslo. — Biskup o svojoj materi. — Biskup i Rački. — Kako treba da bude svećenstvo? — O crkvenom jedinstvu. — Biskupov patriotizam. — Biskup o ustavnoj slobodi. — O jedinstvu naroda. — O Srbiji. — Biskup Ljubljani. — O orijentalnom pitanju. — Čestitka Rusima. — O sveučilištu. — Biskupovi savjeti studentima. — Biskup srednjoškolskoj omladini. — O Dalmaciji. Protiv austrijske i madžarske centralizacije. O hrv. državnom pravu. — O Zlatnom Pragu. — O Francuskoj. — O ženi. — Kršćanstvo nije prodrlo u dušu i svijest ljudi. — Biskup i evolucija. — Biskup na vatikanskom koncilu. To su samo nekoliki naslovi, no već iz njih se vidi, kako je svestrano zahvaćena biskupova ličnost i kako je temeljito prikazana njegova ideologija tako, da je to doista Strossmayerova čitanka. Ne bi smjelo biti ni jedne naše kuće, ni jedne naše obitelji, nijednog našeg pismenog čovjeka bez ove lijepe i korisne knjige. Naročito je preporučamo našoj omladini. »Narodnu Knjižnicu« ide hvala, da je za svoj jubilarni broj došla na tako vrijednu zamisao tim više, što će ona s tim čitankama i nastaviti. Tako će doskora slijediti Račkijeva, pa Vukova, Starčevićeva i Mrazovićeva čitanka. Ova »Strossmayerova čitanka« jest i vrlo jeftina: stoji samo Din 10.—, vezana u poluplatno Din 15.—, štampana na najfinijem papiru, vezana u cijelu kožu, sa zlatorezom i zlatnim naslovom Din 60.— (mali broj primjeraka'. Poštarina posebno. Godišnja pretplata na »Narodnu Knjižnicu« Din 100.—. Adresa: Narodna Knjižnica, Zagreb, Vojnička ulica 13.

ROMANI KARLA MAYA.

Old Surehand.

Događaji ovoga romana odigravaju se na divljem zapadu Sjeverne Amerike, u nepreglednim prerijama, strahovitim pješčanim pustinjama Texasa i silnim prašumama Rocky-Mountainsa.

Pripovijest o nesretnom Old Surehandu, kojemu su zločinci izdajnički uništili oca i rastavili ga na mnogo godina od majke, ispripletena je vanrednim opisima divljeg američkog zapada sa svim njegovim strahotama, borbama sa zločincima, Indijancima i divljim zvijerima, a nad svim time lebdi, kao sjajna prikaza, indijanski poglavica, hrabri, plemeniti i umni Winnetou i njegov drug Old Schatterhand, čijom je oštroumnosti i bila razriješena zagonetka Old Surehanda, a vječnoj pravdi zadovoljeno. Dvije knjige: I. knjiga 566 stranica Din 35.—, II. knjiga 888 stranica Din 60.—. Poštom za Din 12.— više.

Inkina oporuka.

Roman je iz pampasa, prašuma i Cordillera Južne Amerike, domovine crvenokožnih vladara — inkâ — nekoć velikih država zamjerno visoke kulture. Dolaskom Evropejaca, u XVI. vijeku, nestalo je tih država i te kulture, ali je u predaji i osvajača i nesretnih podjarmljenih urođenika ostala priča o nekom silnom blagu, koje su inke sakrili pred požudom okrutnih osvajača Španjolaca i Portugalaca.

Roman sam odlikuje se vanrednim opisima i prikazima Južne Amerike o osobitim obzirom na nalaze ostataka davno izumrlih pretpotopnih životinja, te se čita s najvećim uživanjem.

Izlazi u svescima po 32 stranice. Cijena je svakome svesku Din 2.50, a cijela će knjiga stajati oko Din 40.—.

KRALJ SOLOMUN.

Litavski napisao: *S. G. Frug.* S esperanta preveo *F. L. Jugov.*

I.

Dosadno je bilo kralju u prekrasnoj palati od cedrovine, zlata i slonove kosti. Dosađivao se u tihim alejama mirisnog parka. Mučila ga velika dosada — dosada vrlo bogatih, koji mogu sve da postignu, dosada vrlo srećnih, kojima riječ »nešto željeti« nema više nikakvog značenja.

Samo mu je još u jednoj stvari bila razonoda u šahu. Već je odavno — još za mladih dana — zavolio tu igru. Iz blizih je i dalekih strana pozivao radže i hanove na utakmice. Deseci gradova, bezbrojne množine arapskih konja, cijeli karvani najfinijih tkanina, slonove kosti, alemkamenje i istočni mirisi, imali su da budu nagrada pobjeditelju. Ali pobjednikom je bio on.

Pokušao je da nađe igrača među svojim dvoranima. Među njima bilo je ljudi velikog uma i, kako su svi mislili, vrlo dobrih igrača, ali... ali svi su oni — kao što se razumije — gubili igre... Kralj je bio i više nego pametan, a da povjeruje u njihovu iskrenost. — »Ne«, rieši se on — »treba da moj igrač nikako ne zna, s kim igra, pa će samo tad moja pobjeda biti uistinu pobjedom«.

I preobućen, sad kao trgovac, a sad opet pao putnik, uze kralj da posjećuje najudaljenije predjele svoje prijestolnice, karvanseraje i vinare, tražeći igrača.

II.

Jednom — za perijoda proljetnih kiša — kad se je divna prijestolnica Hanaana gubila u nježnom mladom zelenilu, smokve propupale, a vinova loza u cvatu širila ugodni svoj miris, sretne kralj, pod jednim stubištem svetišta, časnog starca, po izgledu šejka iz Pustinje. Tamo je — kao što je Solomun znao — mogao čovjek da nađe ne samo vrlo dobrih jahača, hrabrih ratnika, inspirisanih mudraca i pjesnika, nego odličnih igrača šaha.

Iza običnih pozdrava, poče kralj nesvijesno da govori o šahu. Na tankim usnama starca pojavi se jedva zamjetljivi smiješak; refleks njegov rasplamti se u duboko upalim mu očima, zakriljenim pahuljastim, kao snijeg sa vrhunca Libanona belim obrvama.

»Šah... šah«, promrmlja on tiho — »da, to je predivna igra, mudra igra, kod koje — kao što se dešava često i u životu — sve ovisi od jednog poteza... samo od jednog jedinog poteza...«

»Gospodine«, reče kralj — »ne bi li da odigraš sa mnom jednu partiju... Eno u onoj ulici, koja vodi k »Vratima Vodâ«, nalazi se karvan-seraj; tamo će da nas posluže dobrim, mirisnim vinom, a naći će se i zgodno mjesto za šah«.

»Pa dobro, hajdemo!«, odvrati starac i oba se igrača nađoše domala za šahom.

U prisutnosti tog starca osjeti kralj nekakvu čudnu, nejasnu bojazan, koja mu se učini to čudnijom, što se je već nakon prvih par poteza moglo opaziti, da je starac prilično nevješt igri. U samih petnaest minuta uvjeri se kralj, da će protivnik izgubiti partiju. I na lijepom obrazu — tada još mladog Solomuna — pojavi se izraza gnjevnog prezira.

»Izgubio si, starče«, reče on — »tek priznaj, da si to učinio vrlo lakoumno i nešto prebrzo!«

»Ja da sam izgubio — kažeš — lakoumno i prebrzo. Ali još lakše i brže mogao bi Ti da izgubiš... Treba da učinim samo jedan potez... jedan jedini potez — i Ti si izgubio...«

»Pa učini tako!«, poviče on: »pokaži... dokaži to«. I vatrenim pogledom proždiraše blijedu, košćatu ruku starčevu... No sad se dogodi nešto neočekvivano, čudnovato: ta ruka poče, da se gubi, iščezava...

Kralj podiže oči i studen ga podiđe od nehtičnog straha — lik je starca iščezao, tek je pod bijelim, platnenim natkrovom lebdio nejasan oblačić, koji se zamalo rasplinuo.

Sluga, koji se uto pojavio, odgovori na upite kraljeve: »Plemeniti bi gospodin valjda da se šali, kad pita za starca, kojega ovđe nikako nije ni bilo«; a u tom je on bio tako ubjeđen, kao što je bio stalan, da na Libanu nema cedra, na kojem bi raslo grožđe ili smokve.

(Nastavit će se.)

Op. ur. Donosimo taj prijevod prijevoda, da mladi naši prijatelji na živom primjeru osjete, kakovu korist pruža upotreba takovog jezika, koga bi svi razumjeli.

RDAG. K. ANDRIJAŠEVIĆ - ZAGREB

PRILAZ ĐURE DEZELIĆA 75 INTERURBAN TEL. 22-64

Carinsko posredništvo
Stručno carinjenje robe

Carinsko pravozastupništvo reklamacije. Informacije za sva pitanja carinske transportne struke.

Otpremništvo robe
Svakovrsni prevozi

Prijem robe u vlastita skladišta Zastupništva i stalne veze otpremničkih kuća u zemlji i u inostranstvu.

NOVE KNJIGE

L. Zuccoli: *Za njena usta.* Roman . . Din 15.—

Prof. Bernardo Brixy: *Zadaci iz algebre i geometrije.* S uputama i rezultatima za srednje škole . . . . . „ 50.—

*

Prof. Ernest Pascher: *Njemačka čitanka za V. i VI. razred srednjih škola* . . . „ 70.—

*

C. Brachvogel: *Majka Bonaparta.* Roman. . „ 15.—

*

L. Pirandello: *Izopćena.* Roman . . . . „ 20.—

*

A. Kovač: *Impresije iz jedne epohe* . . „ 25.—

*

B. Mašić: *Bojne priče* . . . . . „ 20.—

*

M. Marjanović: *Vladimir Nazor* . . . . „ 20.—

*

Maks Oker-Blom: *Mira kod ujaka liječnika* „ 8.—

*

„ „ „ *Kod ujaka liječnika na ladanju* . . . . . „ 6.—

*

Šalje se samo pouzećem ili uz napred poslan novac i za poštarinu. *Hrvatski štamparski zavod d. d. Nakladno Odjeljenje, Zagreb, Marovska ulica br. 30.*

Varaždinska gimnazijska ekstenza

izdala je veoma ukusne i umjetnički izrađene razglednice sa slikom pok. Dr. V. Jagića. Ćijena 2 kom. 5 Din. Preporučuje se mladeži, da ih kupuje.

Lj. Krajačić:

Bakičina tuga i druge pripovijesti

Preporučuje se mladeži, kao dobra lektira.

Izdanje knjižare

V. Jurić Split

dr. Deanović - Petravić

Antologija savremene Jugoslovenske lirike

str. 336.

Cijena Din 30·—

Narudžbe prima knjižara

Vinko Jurić

Split (Dalmacija)

Narodni trg br. 5. Šubića ul. br. 10.

Najjeftiniji đački pribor i sve školske knjige

mogu se dobiti kod

Knjižara Z. i V. Vasića

Zagreb, Akademički trg br. 8.

Tvornica pokostnih uljenih boja

ROBERTA ALEXANDRA NASLJED.

WEINBERGER I DRUG

Trgovina boja, četkarske i materijalne robe

Telef. 6-72 **ZAGREB** Ilica 40

*

GLAVNO SKLADIŠTE PROIZVODA

„DRAGICE“

INDUSTRIJE KEMIČKIH PROIZVODA

ZAGREB ILICA BR. 75

Moderne kompletne

mlinske namještaje

Patent G. LUTHER A. G. Braunschweig

kao i svu tehničku robu:

remenje, pojase, patentne pehare, Stinerit, brtvila

dobavlja odmah sa skladišta

VILIM STEINER

Akademički trg 4. - ZAGREB - Matičina ul. 4

Telefon br. 24-09.

Trgovina sa umjetnim i obrtnim tvorinama

Petar Nikolić

Zagreb, Ilica broj 36.

Telefon 2-22

Najveće i najbogatije skladište narodnih historičkih i umjetničkih slika. Jedini zavod sa slikama, izradjenih od naših prvih umjetnika. Ove godine su izašle ove nove slike: Uroš Predić »Kosovska Djevojka«, Eskičević »Prodor na dobrom polju« i »Prelaz preko albanskih gora«, A. Bocarić »Propast kraljevstva« i »Uskrslo kraljevstvo«, O. Iveković »Smrt Petra Svačića« i »Smrt Matije Gubca«, Nobili »Sv. Ćiril i Metod pred papom Klimentom V.«

TISAK HRVATSKOG ŠTAMPARSKOG ZAVODA D. D. U ZAGREBU.